

जाहिरातीचे दर.
सालील पत्त्यावर चौकशी
करावी.
व्यवस्थापक, अर्थ,
'दुर्गाधिवास', पुणे २.

अर्थ

वर्गणीचे दर.
वार्षिक वर्गणी
रु. ४.
(टपाल हंशिल माफ)
किरकोळ अंकास
एक आणा.

'अर्थ' एव प्रधानः' इति कौटिल्यः अर्थमूलौ धर्मकामाविति ।

—कौटिलीय अर्थशास्त्र.

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे.

वर्ष २

पुणे, बुधवार, तारीख २२ एप्रिल, १९३६.

अंक १७

Public Works Department.

AHMEDNAGAR DIVISION.

Sealed tenders in F₂ are invited for Section No. 1 of remodelling Pravara Left Bank Canal, estimated cost Rs. 49,275/-. Tenders accompanied by Treasury Chalan for payment of Rs. 500/- as earnest money in any Government Treasury and a Solvency certificate should be addressed to the Executive Engineer, Ahmednagar Division, Ahmednagar and delivered at his camp office (at Khandala on P. L. B. C.) by 6 P. M. on 30-4-1936. Tender forms together with conditions of contract will be available at the office of the undersigned on payment of Rs. 3/- which will not be refunded.

The Superintending Engineer, Deccan Irrigation Circle, Poona is not bound to accept the lowest or any tender or to assign any reason for the non-acceptance of the same.

Sd/- N. B. GADRE,
Executive Engineer,
Ahmednagar Division.

14-4-36

WANTED.

Influential and hard-working Agents At Ahmednagar, Dhulia, Kolhapur, Nasik and Poona for Sun Life Assurance Company of Canada on liberal terms. Apply :-

The Manager,
Sun Life Assurance Company of Canada,
Hornby Road, Fort BOMBAY.

डॉन ऑफ इंडिया विमा कंपनी लिमिटेड, पुणे

पाहिजेत

डुप्लेट रकमेची व नफ्याची 'डॉन'ची बँको इन्शुरन्स इन्व्हेस्टमेंट पॉलिसी किंमत फक्त रुपये १०

मुंबई इलाख्यात जिल्ह्यांचे ठिकाणी प्रसाराकरिता चीफ ऑर्गनाइझर्स पाहिजेत. मासिक पगार रु. १०० ते २५० लायकी-प्रमाणे. जास्त चौकशी करा व माहिती मागवा.

जनरल मॅनेजर.

NOTICE FOR TENDERS

F-1 tenders are invited for the work of "Constructing a Bridge across the Kundalika River in mile No. 26 of Dharamtar Mahableshwar Road section II" estimated cost being Rs. 79,294/-.

2. Conditions of contract and forms of tender etc. may be obtained from the Office of the Executive Engineer, Ratnagiri upto 5 P. M. on 20th May 1936, on payment of Rs. 5/-. Amount of earnest money to be paid into Government Treasury is Rs. 1,000/-.

3. Tenders will be received by the Executive Engineer, upto 3 P. M. on 26th May 1936.

4. The Superintending Engineer, Southern Circle, Belgaum, reserves the right to reject any or all tenders without assigning any reason.

Ratnagiri, } Sd/- B. P. JAGTAP,
10th April 1936. } Executive Engineer, R. Dn.

WANTED
RESPECTABLE
AND
INFLUENTIAL
AGENTS

FOR

VENUS ASSURANCE Co. Ltd., (Delhi)

Apply for Terms and Agency to the Superintendent.

VENUS ASSURANCE Co. Ltd., (Delhi)
Laxmi Road, Poona City.

'अर्थ' ग्रन्थमाला

- १ बँका आणि त्यांचे व्यवहार
- २ हिंदुस्थानची रिझर्व्ह बँक
- ३ व्यापारी उलाढाली

विविध माहिती

हिंदी रेलवेजच्या उत्पन्नांत वाढ

वहुतेक सर्व हिंदी रेलवेजच्या उत्पन्नांत किंचित वाढ होत आहे, असे त्यासंबंधांतल्या ताज्या आंकड्यांवर दिसते.

मोटारीच्या अपघाताविरुद्ध प्रचार

ता. १० ते १३ एप्रिल ईस्टरची सुट्टी होती. ह्या दिवसांत शहारावाहेर पडून सफरीस जाणारांची इंग्लंडमध्ये फार मोठी गर्दी उडते व त्यामुळे अपघातहि पुष्कळ होतात. सुट्टी सुद्धं होण्यापूर्वी तेथील वहातुक खात्याच्या मंत्र्यांनी रेडिओवर भाषण करून अपघातांची भीषणता वर्णन केली व एकट्या ईस्टरच्या सुट्टीमध्ये आठ हजारांवर अपघात होतात, असे सांगितले. भाषण ऐकणाऱ्या प्रत्येकाने अपघातांत न सांपडण्याची खबरदारी घ्यावी व मोटारवाल्यांनी पादचारी लोकांची विशेष काळजी घ्यावी, असे त्यांनी सुचविले. अपघाताविरुद्ध ह्या प्रचाराचा कितपत उपयोग झाला, हे लवकरच समजेल.

कॅन्सर आणि रेडियमचा पुरवठा

कॅन्सरच्या (ब्रग) रोगावर रेडियम धातूचा उपाय यशस्वी होतो; हे खरे असले तरी त्या संबंधांत अतिशयोक्तिपूर्ण विधानांच्या संबंधांत इंग्लंडमधील नॅशनल रेडियम कमिशनने आपली असंमति दर्शविली आहे. रोगी मनुष्यास कॅन्सरचा विकार पुनः होण्याचा संभव कायम राहिल्याने रेडियममध्ये 'रोगमुक्त' करण्याची शक्ति आहे असे शब्दप्रयोग करणे युक्त नाही व कॅन्सरसारख्या दुःसाध्य रोगाविषयी खोऱ्या आशा निर्माण करणे योग्य होणार नाही, असे कमिशनने आपल्या १९३४-३५ च्या अहवालांत म्हटले आहे. रेडियमला दिवसानुदिवस मागणीहि ज्यास्त ज्यास्त येऊ लागली असल्याने त्याचा पुरवठा करणे कठीण होणार आहे.

मुंबई इलाख्यातील म्युनिसिपालिटीचे उत्पन्न व खर्च सन १९३४-३५ साली मुंबई इलाख्यातील (सिंधसुद्धा) म्युनिसिपालिटीचे एकूण उत्पन्न ४ कोटी रुपये इतके झाले. पूर्वीच्या वर्षांपेक्षा हा आंकडा ५३ लाखांनी जास्त आहे. नवीन उभारलेल्या कर्जाची रकम व असाधारण उत्पन्न ही सोडली तर १९३४-३५ मध्ये म्युनिसिपालिटीचा २ कोटी, २२३ लक्ष रुपये उत्पन्न झाले असे म्हणता येईल. रस्त्यांप्रीत्यर्थ व शिक्षणासाठी केलेल्या खर्चात त्या साली वाढ झाली. त्यांच्या रकमा अनुक्रमे १७३ लक्ष रु. व ४५३ लक्ष रु. अशा होत्या.

प्राप्तीची रकम व कराची सुलवासुलव

प्राप्तीविल कर भरणाऱ्याने आपल्या प्राप्तीचा सगळ्या अकडा दाखल करावा लागतो. खरी प्राप्ति दखल कर चुकवणारे किऱ्येक लोक आढळतात, आणि इन्फ्रम टॅक्ससाठी त्या संबंधांत बार्काऱ्याने चौकशी करून प्रत्येकाचे खरे उत्पन्न शोधून कटण्याचा प्रयत्न करत. कर देणारांनी आपल्या प्राप्त चे दिलेले आकडे ग्राह्य घरण्यांत आले असते तर हिंदुस्थान सरकारास गेल्या वर्षी ३३ कोटी रुपये नुकसान असेल असे !

महाराष्ट्रीय मंडळाचा मोठे शारीरिक शिक्षण-

वर्ग : स्त्री-शाखा

वरील वर्ग पुणे येथे सालावादप्रमाणे १ मे १९३६ ते १ जून १९३६ पर्यंत चालविण्यांत येणार आहे. परगांवच्या स्त्रियांच्या सोयीकरिता एक वसतिगृह उबडण्यांत येईल. अर्ज पाठविण्याची अखेरची तारीख २५ एप्रिल ही आहे.

अमेरिकन गिरण्यांतल्या चात्या कमी झाल्या

अमेरिकेतील गिरण्यांमध्ये कापसाचे सूत कातण्याच्या एकूण २ कोटी, ९० लक्ष चात्या आहेत. पंचवीस वर्षांमागे चात्यांचा हाच आकडा होता. मध्यंतरी वाढ झाली ती अलीकडच्या आर्थिक मंदीत नाहीशी झाली. एकट्या १९३५ सालांत १६ लक्ष चात्या बंद झाल्या.

परदेशस्थ पाहुण्यांचे आदरातिथ्य

ग्रेट ब्रिटनमध्ये सरकारी पाहुण्यांचा मानमरातब ठेवण्यासाठी योजिलेल्या सरकारी फंडाचा ३१ मार्च अखेरचा अहवाल प्रसिद्ध झाला आहे. त्यांत नेपाळ देशाच्या प्रतिनिधींप्रीत्यर्थ १५,००० रुपये खर्च पडले आहेत. ट्रॅन्सजोर्डनच्या अमीराचे मानमरातबास २०,००० रुपये खर्च आला. दारू, सिगार, इत्यादींवर ७,५०० रुपये खर्च झाले !

लखनौ येथील काँग्रेसची यात्रा

लखनौ येथे ईस्टरच्या सुट्टीत भरलेल्या काँग्रेसच्या आधिवेशनास ४० हजार प्रेक्षक हजर होते. एकूण सुमारे ५ हजार स्त्रियांनी ह्या सोहळ्यांत भाग घेतला. वृत्तपत्रांच्या प्रतिनिधींची संख्या पुरी अडीचशे होती.

मंत्रिमंडळातील सभासदांस एकसारखाच पगार द्या

ग्रेट ब्रिटनच्या मंत्रिमंडळातील सर्व सभासदांस एकाच वेतन मिळत नाही, मुख्य प्रधानांचे वेतन वाढविण्यांत येऊन बाकीच्या सर्व मंत्र्यांस एकच ठराविक पगार असावा, अशी एक सूचना पार्लमेंटांत नुकतीच करण्यांत आली होती, ती १५० विरुद्ध ५३ मतांनी पास झाली.

हिंदी लाकडाचा उपयोग वाढत्या प्रमाणांत करा

इमारत कामास उपयोगी पडेल, असे किती तरी लाकूड हिंदी जंगलांत सापडते. त्याचा उपयोग वाढत्या प्रमाणांत करण्यांत येऊन त्यास गिऱ्हाइक यावे, ह्यासाठी हिंदुस्थान सरकारने देहरादून येथील जंगल संशोधन इन्स्टिट्यूटला जोडून एका 'टिंबर डेव्हलपमेंट सेक्शन' सुरू केला आहे. कोणाहि अवि-कान्यास, इंजिनियरास व कंत्राटदारास ह्या सात्याकडून लाकडा-विषयी माहिती व सल्ला मिळू शकेल.

मुंबई बंदरांतून सोन्याची साप्ताहिक निर्यात

	रुपये प्रिमत
ता. ११ मार्च रोजी पुरा झालेला आठवडा	८३,१७,९२५
ता. १८ मार्च रोजी पुरा झालेला आठवडा	९१,७६,४७५
ता. २१ सप्टेंबर १९३५ ते १८ मार्च १९३६ अखेर	२,६७,६४,७८,३३२

अनुक्रमणिका.

पृष्ठ	पृष्ठ
१ विविध माहिती ... १९८	६ शेतकरी व सहकारी सोसायट्या ... २०३
२ आर्थिक क्षेत्रांत 'सुधारणा' आणि 'क्रांति' ह्यांविषयीचा वाद ... १९९	७ शेतकऱ्यांच्या कर्जांची तडजोड करणारी बोर्डे ... २०३
३ सोन्या-चांदीच्या आयातीवर जकात ... २००	८ जपानची व्यापारी हिकमत ... २०४
४ स्फुट-विचार ... २०१	९ भुंबईमध्ये कॅनरी काढण्याची योजना ... २०५
राष्ट्रीय समा आणि शेतकऱ्यांच्या दुःस्थितीचे निवारण-पुणे म्युनिसिपालिटीने योजिलेली जकात-घरगुती स्वदेशी धंदे व सरकारचे सहाय-फ्रान्समधून सोन्याचा वाढता ओष-दि मिरज स्टेट बँक लि.	१० कंपनी कायद्यांत दुस्तरी ... २०७
५ परदेशांतील व्यापार व उद्योगधंदे ... २०२	११ सहकारी चळवळ ... २०७
	नाशिक जिल्हांत सहकाराचा प्रचार-हेद्राचाद संस्थानांतील प्रगति
	१२ सोलिसिटरच्या अशिलांचे खाते व बँकेची जबाबदारी ... २०८
	१३ निवडक बाजारभाव ... २०९

अर्थ

बुधवार, ता. २२ एप्रिल, १९३६

आर्थिक क्षेत्रांत "सुधारणा" आणि "क्रांति" ह्यांविषयीचा वाद

पंडित जवाहिरलाल ह्यांची भूमिका

जमीन व यंत्रसामुग्री (भांडवल) ह्यांसारखी संपत्तीच्या उत्पादनाची साधनें खाजगी वैयक्तिक मालकीची असूं नयेत आणि उद्योगधंदे व व्यापार समाजाच्या सामुदायिक सत्तेनें चालून संपत्तीची वांटणीहि ह्याच समतेच्या व समुदायमूलक तत्त्वावर व्हावी हे समाजसत्तावादाचे सार आहे. "खाजगी मालकी व वारसा हक्क कायद्यानें रक्षित असतात आणि त्यांचे योगानें समाजांत विषमता उत्पन्न होते. ज्याच्या हातांत जमीन व भांडवल तो ऐदी असला तरी अरेराव बनतो आणि श्रमजीवी बहुसंख्याक लोकांच्या मेहनतीनें बनलेल्या अन्नवस्त्राचा मालक होतो; अंग-मेहनत करणाऱ्या जनतेस अशा ऐतोबांच्या मर्जांनीं ते अंगावर टाकतील त्या तुकड्यावर संतुष्ट होऊन रहावें लागतें. हा अन्याय व ही विषमता दूर होण्यास मालमत्तेवरची कायदेशीर खाजगी मालकी काढून टाकून ती समाजाच्या म्हणजे श्रमोपजीवी जनतेच्या ताब्यांत देणे हाच एक मार्ग आहे." गेल्या शतकांत मोठ-मोठाले कारखाने व भांडवलवाले ह्यांच्या अमदांनीचा प्रसार होऊन, "गांवांत घर नाही, रानांत शेत नाही," अशी स्थिति असलेला कामकरी वर्ग परावलंबी व बहुसंख्य बनल्या कारणानें ह्या औद्योगिक घटनेच्या वादीवरोबरच वरील प्रकारची मते अंतर्भूत असलेला समाजसत्तावाद युरोपभर पसरला. औद्योगिक घटाडी व उत्कर्ष ह्यांस मालमत्तेवरील खाजगी, वैयक्तिक मालकी-हक्काचा ओलावा असल्यावांचून आणि व्यक्तिस्वातंत्र्य, स्पर्धा आणि फायद्याची लालच ह्यांची त्यांस उत्तेजनात्मक जाड मिळाल्याशिवाय संपत्तीचे उत्पादन कार्यक्षम रीतीनें व्हावयाचे नाही आणि सर्वत्र दारिद्र्य पसरत अशी समजूत घेवले आणि अर्थशास्त्रज्ञ ह्यांनीं करून दिली होती. ह्या दोन विचारसरणींच्या मघला हागडा आज

तीनचार पिढ्या चालला आहे. समाजसत्तावादाचे अनेक पुस्तके प्रसिद्धी पावले आहेत. त्यांमध्ये कार्ल मार्क्स ह्यांस आद्य गुरु आणि त्यांच्या "भांडवल" नांवाच्या ग्रंथास प्रमाणग्रंथ असे स्थान प्राप्त झाले आहे. समाजसत्तावादांमध्ये अनेक संप्रदाय व पंथ असून त्यांचे प्रचारकार्य व चळवळ पाश्चात्य देशांमध्ये सर्वत्र कमीअधिक प्रमाणांत चालू आहे. त्यांच्यापैकी आत्यंतिक मतांस मूर्त स्वरूप राशियामध्ये प्राप्त झाले आहे, हा समाजसत्तावादाचा मोठा विजय आहे; परंतु ह्या विजयाचा परिणाम म्हणूनच जणू काय इतर देशांत ह्या प्रकारच्या समाजसत्तावादांचे महत्त्व कमी झाले आहे, इतकेंच नव्हे तर जर्मनी व इटली ह्या देशांत ते जवळ जवळ नामशेषच झाले असून इतरत्रही त्यांचे वजन उतरले आहे. दुसऱ्या बाजूनें, अर्थशास्त्रज्ञांचे सिद्धांत व शिकवण ह्यांचा खाजगी मालमत्तेच्या संस्थेस पूर्ण पाठिंबा असला तरी आर्थिक व सामाजिक विषमता दूर व्हावी आणि वैयक्तिक स्वार्थ व स्पर्धा ह्यांचे समाजहिताच्या दृष्टीनें नियंत्रण व्हावें ह्या मतांस त्यांची पुष्टि मिळाली आहे. तथापि ह्या मतांस अनुसरून सामाजिक व आर्थिक उत्क्रांति हळूहळू घडून येणाऱ्या सुधारणांच्या मार्गानें व्हावी ही गोष्ट पुढारलेल्या समाजसत्तावादांस मान्य नाही. वर्ग-कलहाच्या सहायानें संबंध सांपत्तिक यंत्र कामकरी जनतेच्या हातीं यावें अशी त्यांची आकांक्षा व शिकवण आहे. बहुसंख्याक जनतेस हा उपाय अथोरी वाटतो आणि ह्यामुळे लोकशाहीचा पूर्ण पगडा असलेल्या राष्ट्रांतहि आत्यंतिक मताच्या समाजसत्तावादांस थारा मिळत नाही.

आधुनिक पद्धतीचे उद्योगधंदे हिंदुस्थानांत प्रसार पावल्यानें येथेहि कामकरीवर्गाची व समाजसत्तावादाची चळवळ चालू होणे अपरिहार्यच हातें. पाश्चात्य देशांप्रमाणें येथेहि कामकऱ्यांच्या हितसंबंधांचे रक्षण करण्यासाठी कायदे झाले आहेत. बंगाल, बिहार, संयुक्तप्रांत व मध्यप्रांत ह्यांमध्ये जमीनदारांच्या कुटांचे संरक्षण कायद्यानें करण्यांत आले असून त्याबाबत सारखी प्रगति होत आहे. श्रीमंतांवर चढीच्या दरानें प्राप्तिवरील कर बसवून संपत्तीच्या विषम वांटणीस आळा घालण्यांत आला आहे आणि सहकारी चळवळ भांडवलशाही व नफेवाजी ह्यांस मर्यादा घालीत आहे. अर्थात् ह्या दिशेनें प्रगति अधिक व्यापक प्रमाणांत व जोरानें होणे आवश्यक आहे. परंतु पाश्चात्य देशांतल्याप्रमाणें येथील समाजसत्तावादांस हा मंद गतीचा उत्क्रांति मार्ग, तो केवळ "सुधारणा पंथ" आहे म्हणून मान्य नाही. मूळग्राही आर्थिक पुनर्वटना घडवून आणू इच्छिणाऱ्या ह्या समाजसत्तावादांचा प्रचार अलीकडे जोगवला आहे. राष्ट्रीय सभेच्या लखनौच्या अधिवेशनाचे अध्यक्ष, पंडित जवा-हिरलाल, हे त्यांचे उत्साही व श्रद्धवान् अध्वर्यू आहेत आणि ही गोष्ट त्यांनीं आपल्या अध्यक्षीय भाषणांत स्पष्ट केली आहे. राष्ट्रीय सभेचे अनुभवी प्रमुख पुढारी आपल्या मार्गानें जाण्यास तयार नाहीत ह्याची त्यांस जाणू व असून ती त्यांनीं व्यक्त केली आहे, ह्या त्यांचा प्रांजलपणा लक्षांत ठेवण्यासारखा आहे. स्वतःचे घोडे दामटून देशांत दुही माजवण्यास आपण सहाय्य करणार नाही असेहि त्यांनीं जाहीर केले आहे, ह्यांत त्यांचा मुत्सद्दी-पणा, आमसंयमन व राष्ट्रनिमान प्रतीत होतो. जगांत चाललेल्या उलाढालीपासून हिंदुस्थानास अलिप्त रहातां येत नाही आणि त्यांचा आम्ही ऐतिहासिक बुद्दीनें विचार केला

पाहिजे, ही त्यांनी पुढे मांडलेली विचारसरणी चिंतनीय आहे. पण हिंदुस्थानांतल्या परिस्थितीस ती लागू केली असतां पंडित-जींच्या शिकवणीस तिच्या योगानें पुष्टि मिळत नाही, ह्याचें प्रत्यंतर त्यांच्याच भाषणांत सांपडतें. आपला ध्येयवाद इतर पुढाऱ्यांस मान्य नाही हें त्यांनी सांगितलें आहे, एवढेंच नाही तर, समाजसत्तावादाच्या तत्त्वज्ञानास अनुसरून हिंदुस्थानांत मोठमोठे कारखाने व धंदे ह्मणत्यानें निघाले पाहिजेत, ह्या आपल्या मताशीं खादीस व खेडेगांवांतल्या छोटेशानां वैयक्तिक धंद्यांस उत्तेजन देणें सध्याच्या येथील परिस्थितीत अगत्याचें आहे, ह्या अभिप्रायाचा त्यांनीं भेळ घातला आहे. त्यांच्या सांप्रदायाशीं विसंगत असलेलें हें सुधारणावादी व उत्क्रांतिमूलक वळण त्यांस, तात्पुरतें कां होईना, मान्य करावें लागलें आहे. राष्ट्रीय सभेच्या अनुभवी, निरलसपणें व स्वार्थत्यागपूर्वक सेडोपाडी काम करणाऱ्या विचारवंत पुढाऱ्यांच्या वजनाचा हा परिणाम आहे, हें उघड आहे. ध्येयवादित्व कितीहि उत्कट असलें तरी परिस्थितीच्या दृष्टीनें त्यास पायबंद घालणें आवश्यक होतें, ह्याचें हें उदाहरण आहे. रशियांतला बोल्शेव्हिकांचा क्रान्तिकारक कार्यक्रम हा एक प्रकारचा समाजसत्तावादाचा प्रयोग आहे, आणि तो पूर्ण यशस्वी झाला आहे किंवा त्यांतली घटना टिकाऊ आहे असें आज निश्चयानें सांगतां येणार नाही. त्या कार्यक्रमाचा शास्त्रीय सिद्धांतांचा पाया दळमळीत आहे व त्याचा परिणाम दुसऱ्या राष्ट्रांवर किती प्रतिकूल झाला आहे हें स्पष्ट दिसतच आहे. तेव्हां, हिंदुस्थानांत उत्क्रांतीच्या मार्गानें सुधारणा घडवून आणण्या ऐवजीं आमूलाग्र आर्थिक घटनांतर करणें शक्य व इष्ट आहे असें कसें म्हणतां येईल ? समाजसत्तावाद्यांच्या अग्रणींचीं महत्त्वाचीं तत्त्वं व भविष्ये खरी ठरलीं आहेत असें नाही. तसेंच, अन्य मार्गांनीं जाणाऱ्या समाजसुधारकांच्या प्रयत्नांस व तत्त्वांस यश आलेलें नाही असेंहि नाही. राष्ट्रीय सभेच्या व इतर कार्यकर्त्या पुढाऱ्यांचेहि ध्येय सामान्य जनतेची रहाणी सुखाची, स्वातंत्र्याची व समतेची असावी हेंच आहे. पण ध्येय साध्य करण्याचे त्यांचे मार्ग भिन्न आहेत आणि त्यांवर त्यांची दृढ श्रद्धा असून तेच योग्य आणि इष्ट फलदायी आहेत अशी त्यांस खात्री वाटत आहे. तुझी जमीन व घरदार, समाजसत्तावाद्यांची अमदानी सुरू झाल्यास, तुझ्या हातून काढून घेण्यांत येईल व तुझ्या मुलांवाळांस त्यांचा वारसा मिळणार नाही असें हिंदी शेतकऱ्यांस सांगितल्यास त्यांस तें रुचेल काय ? लहान सहान धंदेवाले व मध्यम स्थितीतले लोक मजूर बनण्यास तयार होतील काय ? हे जिन्हाळ्याचे प्रश्न येथें उद्भवतात. त्यांचें समाधान नुसत्या ध्येयवादानें होणें अव्यावहारिक आहे. समाजसत्तावाद्यांच्या कार्यक्रमास व प्रचारास अनुलक्षून बाबू राजेंद्रप्रसाद ह्यांनीं लखनौस केलेल्या एका भाषणांत अत्यंत मार्मिक असे कांहीं उद्गार निघाले, त्यांचा पंडित जवाहिरलाल ह्यांच्याकडे रोख होता, हें उघड दिसतें. ते म्हणाले:—“मी एक खेडवळ माणूस आहे. मला पुस्तकें समजत नाहीत. मीं मागें जें कांहीं वाचलें होतें, तें सर्व आतां विसरलों आहे. मीं जें कांहीं ठरवलों त्यास पुस्तकाचा आधार नाही. माझ्या मतांस खेडेगांवांतील लोकांच्या रहाणीचा, त्यांच्या दारिद्र्याचा व दुःखाचाच आधार आहे. खेडेगांवांतून हिंदतांना त्यांच्या गरजा काय आहेत आणि त्यांचीं अवनति व उन्नति ह्यांच्या मुळाशीं कोणतीं कारणें आहेत, हें मीं पाहिलें आहे. हिंदुस्थानचें भवितव्य पुस्तकीं ज्ञानाच्या जोरावर निश्चित व्हावयाचें असेल तर हा देश कोठल्या सड्यांत जाऊन पडेल हें सांगतां येत नाही.” ह्या उद्गारांचें रहस्य अधिक स्पष्ट करून सांगण्याचें प्रयोजन नाही.

सोनें, चांदी व जवाहिर ह्यांच्या आयातीवर जकात

पुणें शहर म्युनिसिपालिटीच्या योजनेवर
मराठा चेंबरचें मत

मराठा चेंबरच्या कमिटीच्या मतें पुणें शहर म्युनिसिपालिटीनें योजिलेली सोनें-चांदीवरील जकात अयोग्य, अव्यवहार्य व अनिष्ट आहे. ही योजना यशस्वी होण्याच्या मार्गांत व्यावहारिक स्वरूपाच्या व तत्त्वाच्या अनेक अडचणी उत्पन्न होण्यासारख्या असल्यानें ती पूर्ण माहितीच्या व खुलाशाच्या अभावीं अग्राह्य आहे, असें चेंबरच्या कमिटीचें मत आहे.

कोणताहि कर बसवावयाचा असतां तो मोठ्या प्रमाणांत कायदेशीर रीतीनें चुकवितां येणार नाही अशी खात्री असावयास पाहिजे. तो कर वसूल करण्याची पद्धति व्यापारी व जनता यांस विशेष त्रासदायक व गैरसोयीची असूं नये. कर वसूल करण्याचे बांबतीत होणारा खर्च त्यापासून व्हावयाच्या उत्पन्नाच्या मानानें अल्प असला पाहिजे. योजिलेल्या कराचा बाजारपेठेंत चालणाऱ्या व्यवहारांवर प्रतिकूल परिणाम होऊन व्यापाराची घडी विस्कटण्याचा आणि तो दुसरीकडे हालण्याचा संभव असूं नये. नाही तर कराच्या उत्पन्नाचा उगमच संकुचित होऊन व्यापारी वर्गाची व जनतेची आर्थिक स्थिति बिघडण्याची भीति असते. कराच्या आकारणांत विषमता उत्पन्न होऊन त्याचा बोजा श्रीमंतांपेक्षां गरीबांवर अधिक पडणार नाही अशी सबरदारी घेतां आली पाहिजे.

पुणें शहरांतल्या सोनें-चांदीच्या व्यापाराची परंपरा व परिस्थिति लक्षांत घेतां पुणें म्युनिसिपालिटीनें योजिलेला कर वर निर्दिष्ट केलेल्या करांविषयींच्या सर्वमान्य तत्त्वांशी विसंगत होईल असें मराठा चेंबरच्या कमिटीस वाटत आहे. कर कसा व कोठें वसूल करणार, व्यापारी व सामान्य नागरिक सोनें, चांदी व जवाहिर अंगावर आणतात व जकात चुकविण्यासाठीं मोठ्या प्रमाणावर पुढें आणतील त्यांवर तो कसा घेणार ? या रीतीचें पद्धतशीर मार्गानें जकात चुकविली गेली असतां म्युनिसिपालिटीस उत्पन्न किती होणार ? जकातीच्या वसूलकरितां कोठे व किती नोकर नेमणार, त्यांचे पार्यो खर्च किती येणार, व्यापार चोरटा व अन्य पेठांत होऊं लागल्यास त्याचें नियंत्रण कसें करणार इत्यादि महत्त्वाच्या तपशीलाबाबत म्युनिसिपालिटीनें काय विचार, अंदाज आणि योजना केली आहेत हें प्रसिद्ध झालेलें नाही. चेंबरला सदरहु तपशीलवार माहिती पुरविण्यांत यावी अशी विनंति आहे.

वर निर्दिष्ट केलेल्या तत्त्वांच्या निकषावर घासूनच म्युनिसिपालिटीनें योजिलेल्या जकातीच्या योजनेची परीक्षा करावी लागेल. प्रत्यक्ष तपशीलवार योजना आखण्याचा व अमलांत आणण्याचा प्रयत्न होईल तेव्हां तिचे दीर्घगामी परिणाम आणि व्यावहारिक दोष ध्यानांत येतील. वरवर पाहातां हि सोनें-चांदीवरील जकातीची सूचना सदोष आणि अग्राह्य दिसते. तिच्यापासून अपेक्षेप्रमाणें उत्पन्न येणार नाही आणि व्यापारावर व जनतेवर तिचा अनिष्ट परिणाम मात्र होण्याचा पुष्कळ संभव आहे. आज जी माहिती उपलब्ध आहे तिच्यावरून विचार करतां पुणें म्युनिसिपालिटीनें सोनें, चांदी व जवाहिर यांच्या आयातीवर जकात बसविल्यास अनेक घोटाळे व दुष्परिणाम होतील असें म्हणण्यास पुष्कळ जागा आहे आणि म्हणून ती योजना अमान्य करणें आणि ती अमलांत आणूं नये असा अभिप्राय व्यक्त करणें चेंबरच्या कमिटीस अगत्याचें वाटतें.

स्फुट विचार

राष्ट्रीय सभा आणि शेतकऱ्यांच्या दुःस्थितीचे निवारण राष्ट्रीय सभेचे अध्यक्ष, पंडित जवाहिरलाल, ह्यांचा उत्कट समाजसत्तावाद आणि अनुभवी व वजनदार काँग्रेस-नेत्यांच्या त्यांच्या ध्येयास व कार्यक्रमास असलेला तितक्याच उत्कटतेचा तात्त्विक आणि व्यावहारिक विरोध ह्यांचा उल्लेख आजच्या अग्रलेखांत आम्हीं केलेलाच आहे. परिस्थिती लक्षांत घेऊन आपल्या ध्येयवादास अध्यक्षांनी कसा लगाम घातला आहे आणि त्या योगाने राष्ट्रीय सभेच्या चालकांचे ऐक्य कसे कायम राखले गेले आहे ह्याचे दिग्दर्शन तेथे करण्यांत आले आहे. स्वतः जर्मन कसणाऱ्या शेतकरी वर्गास राष्ट्रीय सभेची घटना व कार्यक्रम ह्यांमध्ये महत्त्वाचे स्थान देण्याच्या प्रश्नाचा निकालहि अशाच तडजोडीच्या भूमिकेवर लखनौस झालेला आहे असे सभेचा ह्या विषयावरील ठराव पाहिला असता तात्काळ दिसून येईल. सेडेगांवांतील लोकांचे दारिद्र्य, बेकारी व कर्जबाजारीपणा घालवण्यासाठी उपाय-योजना करण्याचा प्रश्न राष्ट्रीय सभेपुढे आला असता त्याबाबत निरनिराळ्या प्रांतांत परिस्थिती भिन्न-भिन्न असल्यामुळे प्रांतिक काँग्रेस कमिट्यांकडून तद्विषयक शिफारसी मागवल्या असे ठरले. शेतकरी वर्गाच्या हितसंबंधांस बाध आणणाऱ्या, जमीनधारणाची पद्धति, खंड, जमिनीचा सारा, सेडेगांवांची आर्थिक स्थिति, इत्यादि संबंधांतल्या निरनिराळ्या बाबींची चौकशी करून कमिट्यांनी आपल्या सूचना करावयाच्या आहेत. 'शेतकरी व कामकरी वर्गांचे संघटन' असल्या शुष्क शब्दप्रयोगावर संतुष्ट न रहाता राष्ट्रीय सभेने आपल्या ठरावास व्यावहारिक व विधायक स्वरूप दिले आहे. प्रांतांप्रांतांतली परिस्थिती व ती सुधारण्याचे उपाय ह्यांमध्ये भिन्नता आहे व असणार ह्याची जाणीवहि त्यांत स्पष्ट आहे. हा सर्व, महात्मा गांधींची खादीची व ग्रामोद्योगाची चळवळ चालली आहे, तिचाच वास्तविकपणाने विजय आहे असे म्हणण्यास हरकत नाही. खादीच्या प्रसारास सहाय्य करणे म्हणजेच पंडित जवाहिरलाल ह्यांच्या कार्यास सहाय्य करणे होय हा त्यांचा उद्गार अर्थपूर्ण आहे ह्यांत संशय नाही.

पुणे म्युनिसिपालिटीने योजिलेली सोने-चांदी-वरील जकात

पुणे शहर म्युनिसिपालिटीने सोने, चांदी व जवाहीर ह्यांच्या आयातीवर जकात बसवण्याचे योजिले आहे, त्या संबधाने मराठा चेंबर ऑफ कॉमर्स अँड इंडस्ट्रीजने आपला अभिप्राय तिकडे कळवला आहे, त्यांतला मुख्य भाग आम्हीं आजच्या आमच्या अंकांत दुसरीकडे छापला आहे. वाढता खर्च भागवता येण्याकरिता नवीन कराची आवश्यकता आहे आणि कारभाराच्या सुधारलेल्या कार्यक्षमतेने व काटकसरीने कार्यभाग होण्यासारखा नाही ही गोष्ट म्युनिसिपालिटीने प्रथम सिद्ध केली पाहिजे. असे झाल्यास आपणांस जरूर असलेल्या सुखसोयीची किंमत करांच्या स्वरूपांत देण्यास नागरिकांनी तयार झाले पाहिजे हे उचित आहे. तरीहि बसवावयाचा नवीन कर कोणत्या प्रकारचा असावा आणि तो कसा वसूल व्हावा ह्याचा योग्य निर्णय होण्यावर त्याची ग्राह्याग्राह्यता अवलंबून राहिल. ह्या संबधांत कांहीं तात्त्विक व व्यावहारिक महत्त्वाचे दंडक सर्वमान्य झालेले आहेत आणि त्यांस धरूनच नवीन कराची योजना असणे अगत्याचे

आहे. मराठा चेंबरने आपल्या अभिप्रायांत सदरहु नियमांचा उल्लेख करून सोने, चांदी व जवाहीर ह्यांवर योजिलेली जकात अनेक अडचणी उत्पन्न करणारी आणि अव्यवहार्य आहे असे म्हटले असून म्युनिसिपालिटीने लोकांच्या माहितीसाठी कराच्या योजनेचा तपशील प्रसिद्ध करावा असे सुचविले आहे. रेल्वे-स्टेशनावर व इतर ठिकाणी नार्की बसवून तेथे सोन्या-चांदीच्या आयातीवर जकात घेणे म्युनिसिपालिटीस अर्थात्च शक्य नाही. असे मोलवान जिन्नस व्यापाऱ्यांस व इतरांस अंगावर सहज आणता येऊन जकात चुकवता येईल आणि शहरांत येणाऱ्या माणसांची संशयावरून झडती घेणे अशक्य होईल. सोने-चांदी शहरांत किती आली आणि ती कोणी आणिली हे ठरवण्याचे दुसरे संकल्पित मार्ग अन्यायकारक, अव्यवहार्य आणि अनिष्ट ठरतील, असे वाटण्यास जागा आहे. करांच्या वसूल होणाऱ्या रकमेच्या मानाने शहरांतील व्यापार, धंदेवाले व सामान्य जनता ह्यांस होणारी गैरसोय व त्रास ह्यांचे पारडे जड झाल्यास तो त्याज्यच म्हटला पाहिजे. योजिलेल्या कराच्या वसुलीची व्यवस्था कशी करावयाची ह्याची कल्पना म्युनिसिपालिटीने जनतेपुढे मांडल्यास तिची ज्यास्त छाननी करणे सोयीचे होईल. सकुदर्शनी, मराठा चेंबरने म्हटल्याप्रमाणे, सोने, चांदी व जवाहीर ह्यांवर जकात घेण्याची म्युनिसिपालिटीची कल्पना व्यवहार्य व ग्राह्य आहे असे वाटत नाही आणि ती बसवावयाची असे म्हटल्यास तिच्यापासून होणारे दुष्परिणाम ह्यांचा विचार झाला आहे, असे दिसत नाही. विवक्षित व्यापारी वर्गावर किंवा सोने-चांदी खरेदी करणारांवर कराचा बोजा पडेल म्हणूनच केवळ नवीन जकातीस विरोध झाल्यास तो समर्थनीय ठरणार नाही. परंतु कराची योजना मूलतःच सद्दोष आणि आक्षेपाई असल्यास तो म्युनिसिपाल कारभाराच्या पद्धतीचा व सर्वच नागरिकांच्या हितानहिताच्या प्रश्न होतो आणि ह्याच दृष्टीने त्याचा विचार होणे युक्त आहे. मराठा चेंबरने उपस्थित केलेले मुद्दे चिंतनीय आहेत.

घरगुती स्वदेशी धंदे व सरकारचे सहाय

लखनौ येथे भरलेल्या ग्रामोद्योग प्रदर्शनाचा उद्देश लहान-सहान सेडेगांवी धंद्यांस उत्तेजन देणे हा होता. सरकारनेहि ह्या बाबतीत सहायकारक धोरण आखावे आणि संरक्षणाचा विधायक कार्यक्रम उत्साहाने हाती घ्यावा ह्या आशयाचा एक ठराव लेजिस्लेटिव्ह असेंब्लीत पास झाला. ठरावांत गर्भित असलेल्या हेतूसंबंधाने हिंदुस्थान सरकारच्या प्रतिनिधींनी पूर्ण सहानुभूति व्यक्त केली आणि अलीकडे लहान सहान धंद्यांच्या उत्कर्षासाठी त्यांनी किती सहाय दिले आहे ह्याची हकीकत सांगितली. उद्योगधंद्यांच्या वाढीच्या आणि विशेषतः सेडेगांवी व छोटेशानी व्यवसायांच्या पुनरुज्जीवनाच्या व संरक्षणाच्या प्रश्नास अलीकडे इतके महत्त्व प्राप्त झाले आहे की, असेंब्लीतल्या लोकप्रतिनिधींचे सरकारी धोरणाच्या स्पर्धाकरणाने समाधान न होऊन त्या बाबत चौकशी करण्यासाठी एक कमिटी नेमण्यांत यावी अशी सूचना बहुमताने मंजूर झाली. हा विषय प्रांतिक सरकारांच्या कक्षेतला असला तरी मध्यवर्ती सरकाराने त्यासंबंधांत व्यापक धोरण आणि विधायक योजना आखल्यावांचून म्हणण्यासारखे परिणामकारक कार्य होणे अशक्य आहे, ह्यांत शंका नाही. असेंब्लीत झालेल्या चर्चेत युरोपियन सभासदांनीहि ठरावांतील मुख्य कल्पनेस पाठिंबा दिला, हे लक्षांत ठेवण्यासारखे आहे. औद्योगिक संरक्षणाच्या धोरणांत मोठ्या प्रमाणावरील आणि छोटेशानी धंदे

ह्यांच्यामध्ये विरोध येण्याचे कारण नाही, ह्या मुद्याचाहि उल्लेख करण्यांत आला. असेंब्लीत पास झालेला ठराव शिफारसवजा असून सरकारास बंधनकारक नाही, हे मात्र खरें आहे.

फ्रान्समधून सोन्याचा वाढता ओघ

युरोपांतील प्रक्षुब्ध वातावरण आणि आंतरराष्ट्रीय अस्वस्थता ह्यांच्या योगाने फ्रान्सची अंतर्गत आर्थिक परिस्थिति सारखी बिघडत चालली आहे. ह्या विघाडाचे एक स्पष्ट लक्षण म्हटले म्हणजे बँक ऑफ फ्रान्सच्या संग्रहांतला राष्ट्रीय चलनाचा आधार असलेला सुवर्णनिधि घटत जाणे हे होय. गेल्या वर्षी मार्च महिन्यांत त्या बँकेपाशी ८,२५९ कोटि फ्रँक किंमतीचे सोने होते आणि गेल्या महिन्यांत यंदाच्या साली तो आंकडा ६,५७० कोटीपर्यंत उतरला. मागणी बरहुकूम वाढ्या लागणाऱ्या देण्याशी सुवर्णनिधीचे प्रमाण गेल्या वर्षी ८० टक्कांच्या वर होते ते एका वर्षांत ७० टक्के झाले. चालू महिन्यांत त्यांत आणखी घट झाली असून सहरहु प्रमाण ६७ टक्कांपर्यंत घसरले आहे. आपल्या चलनास असलेला सोन्याचा आधार न सोडण्याचा आणि फ्रँकची सोन्यांत होणारी किंमत कमी न करण्याचा फ्रँच राज्यकर्त्यांचा निर्धार असल्या परिस्थितीत कितीसा टिकतो हे आतां पहावे.

दि मिरज स्टेट बँक लि०

वरील बँकेचा ३० जून, १९३५ अखेरचा अहवाल आमचे कडे आला आहे. बँकेचे वसूल भांडवल २० हजार रुपये असून मुदतीच्या व इतर ठेवी सुमारे ११३ लक्ष रुपयांच्या आहेत. बँकेने ४ लक्ष रुपये सरकारी रोख्यांत गुंतविलेले आहेत व इतर बँकांमध्ये केव्हाहि उभे करता येण्याजोगे व रोख मिळून २३ लक्ष रुपये आहेत. फ्रँच क्रेडिटस व कर्जे ह्यांत २३ लक्ष रुपये आहेत. रामप्रताप हरीचंद्र पेढीकडून व शेट लल्लुभाई लीलाचंद्र ह्यांचेकडून बँकेच्या येणे रकमा पुरेपूर वसूल होण्याची खात्री नसल्याने बँकेने अहवालाचे साली झालेल्या नफ्यांतून १६,००० रुपये संशयित कर्जासाठी (बँड डेट्स) टाकले आहेत, हे योग्य आहे. बँकेचा व्यवहार सालोसाल वाढत आला आहे, तथापि व्यापारांतील मंदीमुळे एकूण भांडवलापैकी थोडीच रकम कर्जांत गुंतवता आली आहे, असे दिसते. साल अखेर बँकेने ४ टक्के डिव्हिडेंड दिले. माफक डिव्हिडेंड वांटून संशयित व बुडीत कर्जासाठी व इतर खास निधि मजबूत करण्याचे धोरण बँकेने चालू ठेवावे. मिरज संस्थानचे दिवाण श्री० जोशी हे बँकेचे चेअरमन असून हायकोर्ट जज, श्री. घोलकर, हे मॅनेजर आहेत.

नवे व्हाइसरॉय, मार्केस ऑफ लिनलिथगो ह्यांचे प्रथम उद्गार

“जमीन कसणारा शेतकरी हिंदी राष्ट्राचा आधारस्तंभ आणि त्याच्या उत्कर्षाचा पाया आहे. शेतीच्या धंद्याच्या सुधारणेचे विशेष महत्त्व ह्या (मुंबई) शहराचे नागरिक ओळखतात आणि शेतकऱ्यांच्या सुखावर आपली स्वतःची सुस्थिति अवलंबून आहे ही गोष्ट ते जाणतात, हे पाहून मला आनंद होतो.”

“आपल्या सुंदर शहराचा (मुंबईचा) तुम्हां नागरिकांस अभिमान वाटावा हे योग्य आहे. आर्थिक मंदी सर्व जगास भोवली आहे आणि तिच्यामधून हे शहर सुटले नाही. तथापि, मंदीचा काळ जाऊन चलतीस प्रारंभ झाला आहे असे तुमच्याप्रमाणे मलाहि वाटते. उद्योग, साहस आणि लोकसेवेविषयी तत्परता ह्यासंबंधाने मुंबईकरांची ख्याती आहे. ह्या गुणांनी मंडित झाल्यामुळे इतर शहरांच्या स्पर्धेपासून भीति बाळगण्याचे त्यांस कारण नाही.”

परदेशांतील व्यापार व उद्योगधंदे

ब्रिटिश विमा-मंडळ्यांची प्रगति

ब्रिटिश विमा-मंडळ्यांनी १९२५-३४ ह्या दहा वर्षांत उतरवलेल्या विम्यांची वार्षिक सरासरीची एकूण रकम सुमारे १५५ कोटि रुपयांपासून २४५ कोटीपर्यंत वाढली. उतरलेल्या पॉलि-सॉच्या वार्षिक सरासरीच्या आंकड्यांत ३ लक्ष ८७ हजारांपासून ५ लक्ष ३५ हजारांपर्यंत वाढ झाली. मोटार गाड्यांच्या विम्याची रकम १९३४ साली ४० कोटि रुपये होती व ती ७२ विमा मंडळ्यांमध्ये विभागली गेली होती.

ब्रिटिश सिमेंटला ऑस्ट्रेलियांत सवलत नाही ?

ओटावा कराराच्या अन्वये ब्रिटिश सिमेंट ऑस्ट्रेलियामध्ये विन-जकात येऊं वावयास हवे. ऑस्ट्रेलियन प्रधान मंडळाने ब्रिटिश सिमेंटला जकातीची माफी असावी आणि इतर सिमेंटवर दर टनास २० ते २५ शिलिंग जकात घेतली जावी असे सुचवले होते. पण हाउस ऑफ रेप्रेझेंटेटिव्ह्स ह्या कायदे मंडळाच्या सभेने ग्रेट ब्रिटनला माफी देण्याचे नाकारले. सेनेटच्या सभेत हा ठराव बदलून घेण्याचा प्रधान मंडळाचा विचार आहे.

हिंदी रेल्वे आणि ब्रिटिश रेल्वे

हिंदुस्थानांतल्या रेल्वेजच्या व्यवहारांत मंदी व नुकसान आहे. पण ब्रिटिश रेल्वेजची चलती आहे. १९३४ च्या मानाने १९३५ साली त्यांची, खर्च वजा जाऊन, निवळ जमा सुमारे दोन कोटि रुपयांनी वाढली. ब्रिटिश रेल्वेजची एकूण जमा गेल्या वर्षी सुमारे २०० कोटि रुपयांवर होती व खर्च सुमारे १६५ कोटि रुपये झाला. हिंदी रेल्वेजवर नफा कधी सुटणार ?

जर्मन सरकारची जहाज-मंडळ्यांस मदत

नॉर्थ जर्मन लॉइड आणि हंबूर्ग अमेरिका लाइन ह्या दोन सर्वांत मोठ्या जहाज मंडळ्यांस, त्यांची सांपत्तिक स्थिति समाधानकारक व्हावी म्हणून सहाय्य देण्याचे जर्मनीच्या सरकारने ठरविले आहे. ह्या मंडळ्यांस आज सुमारे २१ कोटि रुपयांचे बँकांचे देणे आहे ते जर्मन सरकार स्वतः उचलून देऊन टाकणार आहे. म्हणजे जर्मन सरकार वरील मंडळ्यांचे सावकार होईल आणि बँकांच्या देण्याची फेड ट्रेझरी विलांच्या स्वरूपांत केली जाईल.

साखरेच्या ब्रिटिश कारखान्यांचे एकीकरण

ग्रेटब्रिटनमधील बीटापासून साखर तयार करणाऱ्या कारखान्यांचे एकीकरण घडवून आणण्याविषयीची योजना बहुतेक पूर्ण होत आली आहे. कारखानदारांनी परस्परांशी सहकार्य करून तडजोडीने ही योजना यशस्वी होण्याच्या मार्गावर आणून ठेविली आहे.

ब्रिटिश रेल्वेतून एकूण १३० कोटि प्रवास

ग्रेट-ब्रिटनमधील चार प्रमुख रेल्वेजवर १९३५ साली उतारू लोकांनी एकूण १३० कोटि वेळां प्रवास केला. १९३४ पेक्षा हा आंकडा ३ कोटींनी वाढलेला आहे. प्रवाशांची १९३५ सालांतली संख्या पूर्वीच्या वर्षापेक्षा २३ कोटींनी ज्यास्त होऊन ती ८५३ कोटि भरली.

शेतकरी व सहकारी सोसायट्या.

(ले.—श्री. ना. आ. रुकडे, सुपरवायझर, सहकारी सोसायट्या, तालुका वाई)

'केसरी' पत्राच्या ता. ३१ मार्चच्या अंकांत 'शेतकरी व सहकारी पतपेढ्या' ह्या शीर्षकाखाली 'एक कनवाळू' ह्यांचा एक लेख प्रसिद्ध झाला आहे. त्यांतील कांहीं मजकूर वस्तुस्थितीस धरून नाही व सहकारी चळवळीविरुद्ध लोकमत बनण्यास तो कारणीभूत होण्याचा संभव आहे, ह्याकरितां खालील खुलासा करणे आवश्यक आहे.

सहकारी पतपेढ्यांचे बाबतीत सरकारचे व प्रजेचे जितके सहकार्य आहे तितके सहकार्य, तुलनात्मक दृष्टीने पाहिल्यास, दुसऱ्या बाबतीत क्वचितच आढळेल. पतपेढ्यांचे संबंधातील सरकारच्या अधिकाराबद्दल तक्रार करणे रास्त होणार नाही. कोणतीही संस्था म्हणजे म्हणजे नियम आलेच व नियमांची बजावणी योग्य रीतीने होत आहे किंवा नाही हे पहाण्यास नियंत्रण करणारी योजनाहि पण हवीच. जेथे निरनिराळ्या प्रकारचे लोक एकत्रित होतात, तेथे अशा नियंत्रणाची ज्यास्तच आवश्यकता आहे. सरकारी नियंत्रण जाचक नसून सहकारी खाते कसलेच नियम मुद्दाम कोणावर लादत नाही. कोणतेही नियम सहकारी सोसायटीचा बदलू शकतात, फक्त त्यास खात्याची मंजूरी लागते व ती कायद्याचे कक्षेत असलेल्या सर्व गोष्टीस मिळतेहि. कायदा, कानून व लोकांनीच केलेले नियम योग्य रीतीने पाळले जातात किंवा नाही, एवढेच सरकार पहाते.

सहकारी पतपेढ्यांना मृगजळाची उपमा देऊन 'कनवाळू'ने अन्याय केलेला आहे. पतपेढी म्हणजे शेतकऱ्यांना फुकट पैसे पुरविणारी कामधेनु नव्हे. सहकारी पतपेढ्यांकडून घेतलेल्या कर्जाचा विनियोग अनुत्पादक कामाकडे करू नये, असा पतपेढ्यांचा नियम असतो. सभासदांच्या जिंदगीचा व उत्पन्न-खर्चाचा हिशेब करून दिलेल्या कर्जाचा असा विनियोग केल्याने कसे चालणार? पतपेढी ही कर्जाचे निवारण करणारी संस्था नसून शेतकऱ्यांच्या चालू कामधंद्यास मदत करणारी ती संस्था आहे, हे ध्यानांत ठेवले पाहिजे. सावकारी पाशांत सांपडलेल्या एकाद्या शेतकऱ्याने पतपेढीकडे घांव घेतली तर पेढी त्याच्या पतीबाहेर कर्ज कसे देऊ शकणार! कमी व्याजाने कर्ज देणे वेगळे व पूर्वकर्जाची रकमच कमी करून त्याचे निवारण करणे वेगळे.

विहिरीच्या दुरुस्तीसाठी काढलेल्या कर्जाचे उदाहरण देऊन, पतपेढीकडून कर्ज काढणे सोपे असते परंतु त्याचा मागाहून फार त्रास होतो, असे 'कनवाळू'ने सूचित केले आहे. पतपेढी म्हणजे पैशांचे दुकान नाही की, कोणीहि तेथून कर्ज न्यावे. कर्ज मागणाऱ्या सभासदांच्या सांपत्तिक स्थितीची किती कसून परीक्षा केली जाते व सरकारी आणि बँकेचे अधिकारी ह्यांच्या सल्ल्यानेच सर्व व्यवहार कसा केला जातो व किती चाळण्यांतून चाळून कर्ज दिले जाते हे पाहिले म्हणजे कर्ज किती काढजी-पूर्वक तपासाअर्ती देण्यांत येते हे समजेल. सावकारांचा व्याजाचा दर द. द. १२ ते ४० टक्कांपर्यंत असतो. पतपेढ्यांचा दर सावकारापेक्षा केव्हांहि अल्पच असतो. एखाद्या गांवांत ६ टक्के दराने कर्ज मिळत असेल तर तेथे ९ रु. ६ आ. दराने कर्ज देणारी सोसायटी काढू नये, असा सरकारी नियम आहे. साव-

कार सामान्यतः सोने किंवा जमीनगहाण ह्यांचे तारणावर कज दतो. परभेश्वरी नोटीवर ते दिल्यास शक्य तों दुपटीची रकम लिहून घेण्यांत येते. गहाणखतावर कर्ज उभारण्यांत अनेक अडचणी असतात. ह्या उलट, पतपेढींचे एक पै व्याज भागविले तरी पावती मिळते. स्टॅपफी, रजिस्ट्रेशनफी इत्यादि माफ असतात. परतपेढीच्या मार्गातील अडचणींबद्दल असे सांगतां येईल, की शक्य तोंवर बाजारभावाची परिस्थिति पाहूनच कर्ज देण्यांत येते. कर्जाचे हप्ते हंगामास धरूनच असतात. मधे अथवा हप्ते स्वीकारण्यांत येतात व नदीप्रसंगी मुदतहि देण्यांत येते. लवाददावा करण्याचे काम सरकारचे नसून हुकूमनामा झाल्याखेरीज सरकारी अधिकारी वसुलीबाबत विचारणा करित नाहीत. हुकूमनामा झाल्यावर सावकारी कर्जाप्रमाणेच हे कर्ज वसूल केले जाते. 'कनवाळू'ने सरकारच्या वसुलीबाबत केलेली टीका वस्तुस्थितीचा विपर्यास करणारी आहे. 'पतपेढीने फिर्दा केली व शेतकऱ्याने कर्ज कबूल केले की, लागलीच जंगम माल जप्तीचा हुकूम' हे विधान आतिशयोक्तिपूर्ण आहे. सोसायटीचा दावा लवादपुढे चालतो. ज्या त्या पेढीच्या गांवी शक्य तों काम चालते. हिशेब पाहून पटवून दिले जातात. पुनः तक्रार करण्यास मुदत असते. नंतर सोसायटीकडे हुकूमनामा येतो. परिस्थिति पाहून तो हुकूमनामा तसांच कांही दिवस ठेवतां येतो. हे सर्व करूनहि कुठाने पैसे भागवले नाहीत तरच रेव्हेन्यू अधिकाऱ्यांकडे तो पाठविला जातो. लोकनियुक्त आमदारांनी सहकारी चळवळीत ज्यास्त लक्ष घातले पाहिजे, हे 'कनवाळू'चे विधान मात्र पटण्याजोगे आहे. 'सहकारी शैक्षणिक योजना' नुकतीच तयार झाली आहे. तिचा फायदा सहकारा-संबंधी प्रचार होण्यास होईल, ह्यांत संशय नाही.

शेतकऱ्यांच्या कर्जाची तडजोड करणारी बोर्डे

मुंबई सरकारचे नवे विल

आमच्या इलाख्यांत शेतकऱ्यांची कर्जे कमी होण्याबाबत कायदेशीर तजवीज करण्याचे प्रांतिक सरकारने ठरविले असून त्यासंबंधाने एक कायद्याचा मसुदा तयार केला आहे. त्याचे स्वरूप स्थूलमानाने खाली वर्णिले आहे. शेतकऱ्यांवरील कर्जाचा बोजा कमी करण्याचे तीन मुख्य मार्ग आहेत:—(१) सावकार व कर्जदार ह्यांनी आपआपसांत सुधीने तडजोड करणे, (२) ही तडजोड सक्तीने होण्याची कायद्याने तजवीज करणे व (३) विलांतील योजनेस अनुसरून कन्सीलिएशन बोर्डातर्फे तडजोड करणे. ह्यांपैकी तिसऱ्या मार्गाने सरकार 'तडजोड बोर्डा'ची नेमणूक करील व ती शेतकरी आणि सावकार ह्यांचे मध्ये तडजोड घडवून आणतील. सावकारांवर बोर्डाचा निकाल बंधनकारक होणार नाही, परंतु तो मान्य करणारांस इतरांचे मानाने वसुलीचे वेळी अग्रहक मिळणार असल्याने बोर्डाच्या तडजोडीस मान्यता मिळेल, अशी अपेक्षा आहे. ऋणको शेतकऱ्याने तडजोडीमधील कराराप्रमाणे फेड केली नाही, तर जमीन साऱ्या-प्रमाणे पैशाची वसुली केली जाईल. सावकारांस व कुडांस आपल्यातर्फे वकील देतां येणार नाही, तथापि दुसऱ्यास उभे करतां येईल. बोर्डाचे निकालावर अपील नाही, परंतु बोर्ड स्वतः आपल्या निकालाचा फेरविचार करू शकेल.

जपानची व्यापारी हुशारी

पोस्टामार्फत आपल्या मालाचे नमुने पाठवून जपानमधील व्यापारी इतरांस आपल्या मालाचा परिचय करून देतात. नमुन्याबरोबरच किंमत व वहातुकीचा खर्च ह्यांबद्दल सविस्तर माहिती पुरविण्याची त्यांची पद्धत अनुकरणीय आहे. मालाचा नमुना पॅकबंद करून त्यावर एक नोटिसवजा कागद लावण्यांत येतो व त्यावर खालीलप्रमाणे मजकूर असतो:—“हें सॅपल पोस्टानें पाठविलें आहे, ह्या कारणानें त्यास पडणारी किंमत खऱ्या किंमतीच्या मानानें अधिक आहे. सोबतच्या लेबलावरून मालास खरोखर काय किंमत पडेल, हें समजेल.”

लेबलांत खालीलप्रमाणे कोष्टकवार माहिती असते:—

नमुना	
नं.	
किंमत (येनमध्ये)	
माल उतरल्यावरची अमेरिकन नाण्यांत किंमत (डॉलरमध्ये)	
जकात.....डॉलर,	व शतमानानें %
इतर खर्च	
हुंडणावळ.....डॉलरासयेनप्रमाणें
.....दिवसांत माल पोंचता केला जाईल	
खोक्यांतिल माल.....इंचन.....घन फूट.....पौंड	
पॅकिंग—एका खोक्यांत.....जिनसा	

मुंबईमधील टॅक्सीचा दर उतरत नाही

मुंबईमधील टॅक्सीचा दरमैली आकार चार आणे करावा, ही टॅक्सीवाल्यांची मागणी कमिशनर ऑफ पोलिसने अमान्य करून सहा आणे हाच आकार कायम केला आहे.

चार आणे दरानें टॅक्सीची एका वर्षात १८,००० मैल चाल होऊन त्यापैकी १२,००० मैलांबद्दल भाडे मिळेल त्याचे ३,००० रुपये व टॅक्सी थांबवून ठेवल्याबद्दल ६०० रुपये ह्याप्रमाणें ३,६०० रुपये उत्पन्न होऊन त्यांतून २,८१७ रुपये खर्च वजा जातां वर्षाखेरी ७८२ रुपये नफा उरल असें टॅक्सीवाल्यांचें म्हणणें होतें. ह्या आंकड्यांपैकी उत्पन्नाचे आंकडे फुगलेले आहेत व गाडी १८,००० मैल चालली तर ती ८ वर्षे टिकणें शक्य नाही आणि घसाऱ्याची तरतूद पुरेशी केलेली नाही, असें कमिशनर ऑफ पोलिसने उत्तर दिलें.

इटलीविरुद्ध बाहिष्कार यशस्वी होत आहे

इटलीने राष्ट्रसंघास धाब्यावर बसवून अॅक्सिनियाविरुद्ध युद्ध चालू ठेवले, म्हणून राष्ट्रसंघाच्या राष्ट्र-सभासदांनी इटलीवर आर्थिक व व्यापारी बाहिष्कार पुकारला. तो विशेष कटक नसला तरी त्यामुळे इटलीचा परराष्ट्रीय व्यापार निम्म्याने कमी झाला आहे. इतर राष्ट्रांचे मानानें इंग्लंडने सर्वांत ज्यास्त स्वार्थत्याग केल्याचें आंकड्यांवरून दिसतें. दिवसानुदिवस इटलीची आयात व निर्गत कमी कमी होत आहे.

प्रो. काळे ह्यांचें नवीन पुस्तक

रिझर्व्ह बँक

हिंदुस्थानांत राष्ट्रीय मध्यवर्ती बँक ह्या नात्याने रिझर्व्ह बँकेची स्थापना होऊन त्या संस्थेचे काम चालू झाले आहे. रिझर्व्ह बँकेची घटना, तिच्या कार्याचा व्याप, तिचा इतर बँकांशी संबंध इत्यादी विषयांची सांगोपांग माहिती ह्या पुस्तकांत दिल्ली असून रिझर्व्ह बँकेच्या कायद्याच्या निरनिराळ्या कलमांची छाननी केलेली आहे. अवघड विषयाचा सुलभ बोध व्हावा म्हणून पुस्तक—कत्याने बँकिंगच्या धंद्यांतले आधुनिक प्रकारचे व्यवहार, त्यांची उत्पत्ति व त्यांचे कार्य ह्यांचा अत्यंत सोप्या मराठी भाषेत चर्चा केली आहे आणि देशी व्यापार व उद्योगधंदे ह्यांच्या उत्कर्षाच्या दृष्टीने कोणत्या योजना अंमलांत आणल्या पाहिजेत ह्या संबंधानें व्यावहारिक सूचना केल्या आहेत. रिझर्व्ह बँक ही, राष्ट्रीय आर्थिक प्रगतीस परिपोषक होईल काय ! ह्या प्रश्नास प्रस्तुत पुस्तकांत उत्तर मिळण्यासारखें आहे.

पृष्ठे १६०—किंमत १ रुपया (ट. इ. वेगळें)

पुस्तक मिळण्याची ठिकाणे:—

- (१) व्यवस्थापक, “अर्थ” ग्रन्थमाला, पुणे २.
- (२) आर्यभूषण प्रेस, पुणे २.
- (३) दि को-ऑपरेटर्स बुकडेपो, ९, बेकहौस लेन, फोर्ट, मुंबई.

पुणे येथील सर्वांत जुनी व वेळेवर कामे करणारी

टेलरिंग फर्म

पाटसकर आणि कंपनी

४८ निहाल पेठ, पुणे शहर.

सर्व प्रकारचे देशी व विलायती कापडाचे व तयार कपड्यांचे व्यापारी

आमचेकडे—स्त्रिया, पुरुष व मुले यांचे सर्व प्रकारचे फॅशनेबल कपडे ऑर्डरप्रमाणे नेमिलेल्या वेळी तयार करून मिळतील. घरी येऊन मेझरमेंट घेतले जाईल व कपडे घरपोच मिळतील.

श्री माणकेश एजन्सी

शहापूर लुगडी, जरीची व टोपपदरी, अंगास रंग न लागणारी मिळतात.

तसेच, इरकल, संवायत वगैरे पेठेचा गॅरंटीड माल मिळतो.

मंडई रस्ता, शनीचा पार, पुणे.

‘अर्था’चे किरकोळ अंक

खालील ठिकाणी मिळतात.

- पुणे १ आर्यभूषण लापसाना कचेरी.
२ एन. ए. अँड फ्रेंड्स, अप्पा बळवंत चौक.
कोल्हापूर रा. शं. गोखले, रामरुण कार्यालय.
सोलापूर व्ही. के. भागवत, हनुमान कार्यालय.

**फळें व त्यांचे पदार्थ टिकविण्याकरिता मुंबईमध्ये
'कॅनरी' काढण्याची योजना**

लेखक:—एस. एस. भट, एम. एजी., शेतकी कॉलेज, पुणे.

भाषांतरकार:—के. जी. कोल्हटकर, बी. एजी.

(मागील अंकावरून चालू)

(१४) मुंबईस कारखाना काढण्यांत येणाऱ्या अडचणी

(१) इतर ठिकाणाहून मुंबईस फळें आणण्याच्या वाहतुकीचा खर्च फारच जबर होईल.

(२) कारखाना उघडण्यास मुंबईस जागेची फार अडचण होईल व जागेचा खर्च अवाढव्य होईल.

(३) मजुरीचा खर्च जास्त होईल.

वरील मुद्यांपैकी पहिला मुद्दा फारसा महत्त्वाचा नाही. कारण मुंबईशिवाय इतर ठिकाणी कारखाना उघडल्यास ढबे, बाटल्या, पॅकिंगचीं यंत्रे वगैरे नेण्याआणण्यास जितका खर्च पडेल तितका खर्च इतर ठिकाणांहून फळें आणण्यास लागणार नाही. शिवाय, एकाच जातीचीं बहुतेक सर्व फळें या कारखान्यांत सापविलीं जातील.

दुसरा मुद्दा कारखान्याच्या जागेचा. मुंबईस जागा फारच महामाग पडेल परंतु वर सांगितलेले अनेक फायदे लक्षांत घेतां एवढा खर्च करणें खात्रीनें परवडेल.

मजुरीची बाब लक्षांत घेतां विजेच्या सहाय्यानें कारखाना सुरू केल्यास ह्याहि अडचणीचें निराकरण होईल व त्यांतून अशा कारखान्यांत काम करण्यास जे तज्ञ लोक लागतात ते कोठेहि गेले तरी त्यांस सारखीच मजुरी द्यावी लागेल.

(१५) या धंद्यास लागणारे भांडवल व उत्पन्न यांचा अंदाज.

या धंद्यास भांडवल किती घालावें लागेल हें कारखान्याच्या व्यापावर अवलंबून राहिल. त्याचप्रमाणें काढावयाचा माल व विक्रीचा अंदाज हा सुद्धा भांडवल उभें करतांना लक्षांत घेतला पाहिजे. धंदा पूर्ण ऊजितावस्थेंत आणावयाचा असेल, तर भांडवल फार मोठें पाहिजे. भांडवल जरूरीपेक्षां कमी असणें हें फार धोक्याचें असतें. थोडेसें भांडवल घालून अगदी लहान प्रमाणांत धंदे करणाऱ्या लोकांचें पुष्कळ वेदां नुकसान होतें.

आधी उल्लेख केल्याप्रमाणें कमीत कमी मोठ्या प्रमाणावर माल काढून त्याची किफायतशीर रितीनें विक्री करणें हें तत्त्व कोणताही कारखाना सुरू करण्यापूर्वी लक्षांत ठेविलें पाहिजे. मोठ्या प्रमाणावर कमीत कमी माल काढणें म्हणजे एकाच विशिष्ट प्रकारच्या मालाचे ढबे अगर बाटल्या निदान २५,००० तरी असावयास पाहिजेत. अशा कारखान्यास जर सुरवात करावयाची व त्यांत आंबा, पेरू व कागदी लिंबू या तीन फळांचे पदार्थ बनवावयाचे तर प्रत्येकी २५,००० बाटल्या अगर ढबे मिळून एकंदर दरवर्षी ७५,००० नग माल कारखान्यांतून मिळाला पाहिजे. याकरितां लागणारी यंत्रसामुग्री त्याच्या सहापट माल निघेल, एवढी मोठी असली पाहिजे. हेतू हाच की, बाजारच्या मागणीप्रमाणें माल ताबडतोब पुरविणें कारखानदारांस शक्य झालें पाहिजे. याप्रमाणें एकंदर अंदाज केला असतां सरासरीनें यंत्रसामुग्रीस २५,००० रुपये लागतील व ५०,००० रुपये चालू खर्चास लागतील. या सर्व भांडवलावर शेकडा १० ते २० टक्के निव्वळ नफा झाल्याशिवाय राहणार नाही.

(१६) समारोप:—फळें व भाज्या कॅनिंग करून डब्यांतून अगर बाटल्यांतून सांठवून ठेवण्याच्या धंद्याला अर्जाकडे बरेंच उचेंजन मिळत आहे. याचें कारण काय असावें याचा आपण जर विचार केला तर आपणांस असें दिसून येईल की, हल्ली धान्याच्या किंमती फारच उतरल्या आहेत व त्यामुळें जरूर तो पैसा शेतकऱ्यांस मिळत नाही. त्याप्रमाणें पुष्कळ महत्त्वाकांक्षी लोक फळ-बागांकडे हल्ली जास्त लक्ष देत असल्यानें त्यांच्या क्षेत्राची वाढहि पुष्कळच झाली आहे. पुष्कळ लोक ह्या धंद्यांत पडले, आहेत व अनेकांनीं याविषयीं अभ्यास व चौकशी चालविली आहे. या धंदेवाल्यांची प्रगति जरी मंदपावली असली तरी एक गोष्ट निर्विवाद आहे की, व्यवस्थित रितीनें हा धंदा केल्यास यश येण्यास कांहींच हरकत नाही. लहान प्रमाणांत हा धंदा करणारे जरी आपणांस बुडालेले दिसतात तरी मोठ्या प्रमाणावर दक्षतेनें, मूलतत्त्वे लक्षांत घेऊन व सुधारलेल्या पद्धतीनें हा धंदा चालविल्यास यशस्वी तुमचीच आहे.

या धंद्याच्या वाढीस पुष्कळच वाव आहे. कच्चा माल या देशांत केव्हांहि विपुल मिळतो व त्यांतून निरनिराळे हंगाम, तन्हातन्हेच्या वस्तूंचें उत्पादन व स्वस्त मजुरी या त्रयीनें ह्या धंद्याची प्रगति होण्यास कांहींच हरकत नाही. डब्यांतोळ टिकवून ठेविलेल्या पदार्थास या देशांत भरपूर मागणी आहे पण परदेशी मालानेंच बाजार जवळ जवळ भरलेले आहेत.

या सर्वांचा निष्कर्ष हाच की, हा धंदा यशस्वी होण्यास बरेचसें खेळतें भांडवल, सुधारलेली यंत्रसामुग्री, तज्ञ देखरेख व उत्तम प्रकारचा माल निर्माण करणें या गोष्टींची आवश्यकता असते. मालाच्या खरेदी विक्रीची व्यवस्था सुद्धा अनुभवी माणसांनींच केली पाहिजे, तसेंच या धंद्याचे दोनही संकुचित असतां कामा नये.

जो माल आपण तयार करावयाचा तो पूर्ण शुद्ध, टिकाऊ व चवदार आहे अशी जनतेची पूर्ण खात्री झाली पाहिजे. अशी खात्री झाल्यावर कारखान्याचा व कारखानदारांचा लौकिक वाढून मालास चांगलाच भाव येईल. अशा प्रकारचा कारखाना मुंबईस असणें सर्व बाजूंनीं विचार केला असतां योग्य ठरेल.

ट्रेझरी बिलें

गेल्या आठवड्यांत एकूण १ कोटी, १५ लक्ष रुपयांची ट्रेझरी बिलांवाचतचीं टेंडरें आलीं व त्यापैकी १ कोटी रुपयांचीं स्वीकारलीं गेलीं. व्याजाचा सरासरीचा दर द. सा. द. शे. १३ आणे पडला. चालू आठवड्यांत २ कोटी रुपयांचीं टेंडरें मागवण्यांत आलीं आहेत.

विलायती हुंड्या

विलायती हुंड्यांवाचत ४७ लक्ष पौंडांचीं टेंडरें, गेल्या आठवड्यांत आलीं. त्यांतलीं सुमारे ३ इतकीं १ रुपयास १ शिलिंग ६ ३/४ पेन्स ह्या दरानें स्वीकारण्यांत आलीं. चालू आठवड्यांत पुन्हां १० लक्ष पौंडांचीं टेंडरें मागवण्यांत आलीं आहेत.

चढती चांदी व मंद सोने

चांदीचा भाव गेल्या आठवड्यांत चढतीचा असून तो १०० तोळ्यांस ५१ रु. ८ आण्यांपर्यंत गेला. सोने मात्र मंद होतें आणि त्याचा भाव दर तोळ्यास ३४ रु. १३ आणे असा होता.

कंपनी कायद्यांत दुरुस्ती

हिंदुस्थानांत प्रचलित असलेला कंपनी कायदा जुना पुराणा झाला असल्याने त्यांत दुरुस्ती होणे आवश्यक झाले होते. या कारणाने हिंदुस्थान सरकारने त्यासंबंधांत चौकशीअर्ती एक बिल तयार करून ते असेव्हीत मांडले आहे. त्यातील महत्त्वाच्या कलमांचा गोषवारा ता. १ एप्रिलच्या अंकांत आम्ही दिलेला आहे.

हे बिल तपशीलवार छाननीकरिता असेव्हीच्या सिलेक्ट कमिटीकडे पाठविण्यांत यावे असे सुचवतांना सर वृषेद सरकार ह्यांनी सरकारची भूमिका विशद केली आणि ते विलांत दाखल असलेल्या प्रत्येक कलमास चिकटून रहाणार नाही व योग्य त्या सूचना मान्य करील, असे सांगितले. हिंदुस्थानांतील उद्योगधंदे अजून मागसलेल्या स्थितीत आहेत, तेव्हां कंपन्यांच्या भागीदारांचे हितसंरक्षण होणे जरूर असले, तरी चालकांवर निष्कारण त्रासदायक बंधने घालणे इष्ट होणार नाही, ह्या त्यांच्या विधानास कोणी हरकत घेईल, असे वाटत नाही. अपुऱ्या भांडवलावर उभारलेल्या कंपन्यांस ह्यापुढे कामकाज सुरू करण्यास जरूर असलेले सर्टिफिकेट मिळणार नाही. त्यामुळे भरमसाटपणे काढल्या जाणाऱ्या कंपन्यांस आळा बसेल, अशी अपेक्षा आहे. कर्मांत कमी किती भांडवल जमले म्हणजे कंपनी व्यवहार सुरू करील, हे कंपनीच्या उत्पादकांनी आतां आपल्या मर्जीप्रमाणे ठरवावयाचे नसून कायद्याने त्याची तजवीज केली जावयाची आहे. विक्रीस काढलेल्या भांडवलापैकी निदान तिसरा हिस्सा भांडवल तरी खपलेले असले पाहिजे व त्यापैकी चवथा हिस्सा तरी वसूल झालेले पाहिजे, अशी कायद्याने तरतूद केली जाणार आहे. कंपन्यांच्या रजिस्ट्रारला कित्येक जादा अधिकार देण्यांत येणार आहेत; त्यामुळे कंपन्यांच्या व्यवस्थेवर योग्य नियंत्रण राहिल. हिंदुस्थानांतील भागीदार वर्ग जागृत नसल्याने कंपनी ढबघाईस येईपर्यंत तो तिच्याकडे लक्ष देत नाही. ताळेबंद दाखल करण्याची मुदत ठरवून दिल्यास भागीदारांचे लक्ष कंपनीकडे वरचेवर वेधले जाईल. भागीदारांनी निवडलेल्या प्रतिनिधींचे डायरेक्टर बोर्डांत मताधिक्य असावे, ह्याकरिता निदान दोन तृतीयांश डायरेक्टरांची निवड कंपनीच्या साधारण सभेत व्हावी, अशी विलांत तरतूद केलेली आहे. कित्येक वेळां कंपनीच्या आर्टिकल्स अन्वये नवीन डायरेक्टरस नेमण्याचा बोर्ड ऑफ डायरेक्टरांस अधिकार दिलेला असतो, तो वरील दुरुस्तीने नियंत्रित होणार आहे. मॅनेजिंग एजन्सीविरुद्ध आज कित्येक दिवस तक्रारी ऐकू येत आहेत. त्या लक्ष्यांत घेऊन मॅनेजिंग एजंटंवर कित्येक बंधने घालण्यांत आली आहेत.

श्री. भुलाभाई देसाई ह्यांनी असेव्हीमधील चर्चेच्या वेळी मॅनेजिंग एजन्सीच्या पद्धतीचे समर्थन केले व कंपन्यांचे नफ्यावर मॅनेजिंग एजंटचे हितसंबंध अवलंबून असणे जरूर आहे, असे सांगितले. डायरेक्टरांस कजे मिळण्याबाबत कडक प्रतिबंध, हिशेबतपासनासंबंधी स्वातंत्र्य, इत्यादि बाबतींत त्यांनी विधायक सूचना केल्या. प्रो. रंगा ह्यांनी विलावर प्रतिकूल टीका करून भांडवली पद्धतीच्या उद्योगधंद्यांचे संघटनास विरोध दर्शविला व मॅनेजिंग एजन्सी पद्धत बंद करून ते काम सरकारने स्वतःकडे घ्यावे असे सुचविले.

धी सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया लि०

कडून
हिंदुस्थानांतील प्रजेच्या हितासाठीं अनेक
नाविन्यपूर्ण उत्कृष्ट योजना.

होम सेव्हिंग खाते | सोने विक्री खाते
५ तोळे व १० तोळे लगडी

चालू खाते | सेफ डिपॉझिट व्हॉल्ट खाते | विमा खाते

त्रैवार्षिक कॅश सर्टिफिकेट खाते | एक्झिच्युटर आणि ट्रस्टी खाते

सविस्तर माहितीकरिता पत्रव्यवहार करा:-

स्वदेशप्रेमी लोकांनी स्वदेशी संस्थेला उत्तेजन देणे हे त्यांचे कर्तव्य आहे. जनतेची सेवा करणे हेच आमचे ध्येय आहे. वरील स्वदेशी संस्थे-
कडून मिळणाऱ्या फायद्याचा अनुभव प्रत्येकाने घ्यावा.

सो. न. पोत्रखानवाला,
मॅनेजिंग डायरेक्टर.

CONFIDENCE

is a worth-while asset in business building. The success that has attained Hindusthan's efforts to serve the public has its origin in public confidence, its

YEARS OF

Efficient Management, Fair Dealings, Prompt Settlement of Claims, Liberal Terms, Enterprize, Judicious Reserves, Sound Investments, Huge Assets and Useful Service

HAS CREATED

PUBLIC CONFIDENCE

The following figures will convince you :

NEW BUSINESS

This year 1934-35

Exceeds

2 CRORES & 50 LAKHS

BONUS

PER THOUSAND PER YEAR

On Endowment Rs. 23 On Whole Life Rs. 20

HINDUSTHAN

Co-operative Insurance Society, Ltd.

(ESTD. 1907)

Branches : Bombay, Madras, Delhi, Patna, Lahore, Lucknow, Dacca,

Offices : throughout India & the East.

S. C. MAJUMDAR, N. SARKAR,
MANAGER : Bombay Branch. | General Manager.

POONA OFFICE — 180, Budhwar Peth.

सहकारी चळवळ

नाशिक जिल्ह्यांत सहकाराचा प्रचार

नाशिक जि. को. इन्स्टिट्यूटने गेल्या २ वर्षांत शेतकऱ्यांमध्ये बरीच जागृती केली आहे. बागलाणमध्ये सटाणे, नागपूर, अजमीर, सौदाणे, जोरण इ. ठिकाणी मॅनेजिंग कमिटीचे क्लस भरविण्यांत आले. सर्दर प्रसंगी को. कायदा, पंचकमिटीची जबाबदारी, झालेल्या जुका व करावयाच्या दुरुस्त्या इ. मुद्यांवर प्रॉ. ऑफिसर श्री. एम. जी. शेते ह्यांनी अतिशय सोप्या भाषेत व्याख्याने देऊन जागृती केली. ते म्हणाले:—“शेतकऱ्यांना कागदपत्रांचा किंमतच वाटत नाही. वास्तविक कागदपत्र म्हणजेच सोसायटीचा जीव होय. पंचकमिटीचा ठराविक मुदतीत काम असो वा नसो, भरविल्याच पाहिजेत. त्याप्रसंगी पोटनियम व कायदे यांचे थोडेसे वाचन करण्याची संवय ठेवा. कारण हा सर्व व्यवहार कायदा व नियम यांच्या आधारावरच चालविला पाहिजे. पंचांनी प्रामाणिकपणा, विश्वास व कार्याचे महत्त्व संपादन केले पाहिजे. सोसायटीचा या अनियमित जबाबदारीच्या असतात. त्यांपासून दरएक मेंबरावर केवढी जोखम आहे याची जाणीव ठेवा. तुम्हांला क्षणोक्षणी ज्या अडचणी वाटतील त्या सुपरवायझिंग युनियन व बँक यांच्या सल्ल्याने दूर करा. इ०” याच दौऱ्यांत चौघाणे, खामल्लोण, निरपूर, इ. ठिकाणी मॅजिक लॅटर्न द्वारे त्यांनी व्याख्याने दिली. सेडच्यांत लोक ज्ञानाकरिता फारच भुकेलेले दिसले. सटाणे ता. को. सु. युनियनचे अध्यक्ष श्री. धर्माजी नानाजी पाटील हेही ठिकठिकाणी हजर असून त्यांनी व्याख्याने दिली.

हैद्राबाद संस्थानामध्ये सहकारी चळवळीची प्रगति

जुलै १९३४ अखेरचा, हैद्राबाद संस्थानांतील सहकारी स्वात्याचा अहवाल प्रसिद्ध झाला आहे; त्यावरून खालील माहिती मिळते.

गेल्या वर्षातील प्रगति

जुलै अखेर	नव्या सोसा-	एकूण सोसा-	सेव्हते भांडवल	सभासद	सोसायट्यांचे स्वतःचे भांडवल
१९३३	१३४	२,५५४	२.३१ कोटी ७६०००	८३	
१९३४	२१९	२,७३९	२.३९ कोटी ८३०००	९०	

सहकारी स्वात्याचे नियंत्रणाखाली एकूण ३९ मध्यवर्ती बँका, २,२७२ क्रेडिट सोसायट्या, ४०० विंगर शेतकी सोसायट्या व ब्रिटिश हद्दीमधील २६ सोसायट्या होत्या.

सर्वांगीण ग्रामसुधारणेची आवश्यकता

“हिंदुस्थानांत ग्रामसुधारणा करतांना सर्व बाजूंनी प्रयत्न झाले पाहिजेत; एक एक प्रश्न स्वतंत्रपणे घेण्यांत काहीं हंशील नाही. सामाजिक जीवन, शिक्षण, शेती-सुधारई, आरोग्य, हे सर्व प्रश्न एकदमच सोडवले पाहिजेत. हिंदी शेतकरी हा मनुष्य-प्राणी असून त्याच्या गरजाहि मानवी दर्जाच्या आहेत, त्या भागविल्या पाहिजेत.” मि. सी. एफ. स्ट्रिकलंड, सी. आय. ई., ह्यांच्या इंग्लंडमधील भाषणांतील एक उतारा.

वेस्टर्न इंडिया

लाइफ इन्शुरन्स कंपनी लि.

स्थापना स. १९१३. मुख्य कचेरी-सातारा.

संपूर्ण स्वदेशी, अत्यंत सुदृढ, माफक हप्त्याची पहिली व पहिल्या प्रतीची महाराष्ट्रीय विमासंस्था.

बोनस { हयातीतील रु. ६०
त्रैवार्षिक { हयातीनंतरचे रु. ७५
दरहजारी

१९३५ मधील नवे काम ५१,५१,८९२ रु.

एकूण चालू काम २,५०,१५,०८२ रु.

एकूण जिंदगी ६१,६९,१६९ रु.

लाइफ फंड ५०,९९,४३९ रु.

एजन्सी व इतर माहितीसाठी पत्रव्यवहार करा.

दि बँक ऑफ महाराष्ट्र, लि.

लक्ष्मीरोड, पुणे

तारेचा पत्ता : MAHABANK : फोन नं. ५७२

अधिकृत भांडवल : : : १०,००,०००

विक्रीस काढलेले भांडवल : ५,००,०००

दर शेअरची किं. : रु. ५०

चालू ठेवी द. द. शेंकडा १॥ टक्के व्याजाने स्वीकारल्या जातात.

सेव्हिंग बँक ठेवीवर चेक स्वीकारून द. द. २॥ टक्के व्याज दिले जाते.

मुदतीच्या ठेवी तीन महिन्यांपासून पांच वर्षांपर्यंत स्वीकारल्या जातात. व्याजाच्या दराबद्दल बँकेकडे चौकशी करावी.

कर्जे, सोने, चांदी, माल, सरकारी कर्जरोखे किंवा व्यक्तिगत पतीवर रकमा दिल्या जातात.

कॅशक्रेडिट अगर ओव्हर ड्राफ्ट ह्यांवरहि कर्जे दिली जातात.

चेक, बिले, ड्राफ्ट, हुंड्या, पेन्शन बिले वगैरे वसूल करून दिली जातात.

कर्जरोख्यांची सुरेदीविकी व त्यांवरील व्याज जमा करणे ही कामे केली जातात.

या बँकेवर खातेदारांनी काढलेले चेक, सेंट्रल बँक, मुंबई कमिशनशिवाय वसूल करून देते. खात्यांत भरलेले मुंबई बँकांवरील चेक कमिशनशिवाय वसूल केले जातात.

शेअर सुरेदीबद्दल व व्यवहाराच्या नियमांबद्दल बँकेकडे चौकशी करावी.

एम्. व्ही. गोखले,
मॅनेजर.

सॉलिसिटरच्या अशिलांचें खातें आणि बँकेची जबाबदारी

एका इंग्लिश सॉलिसिटरचीं बँकेत दोन खातीं होती. एक स्वतःचें वैयक्तिक व दुसरें त्याच्या अशिलांचें. दोन्ही खात्यांवर सॉलिसिटर आणि त्याचा हिशेबनास ह्यांच्या सद्यांनीं व्यवहार होत असे. सॉलिसिटरच्या बायकोनें घटस्फोटाचा खटला जिंकला व १५० पौंडांचा कोर्टखर्च त्याच्यावर बसला. ह्या रकमेच्या मर्यादेपर्यंत खर्चासाठी सॉलिसिटरचीं खातीं जप्त करण्याचा कोर्टानें हुकूम दिला. सॉलिसिटरच्या एका अशिलाचें दुसऱ्यास देणें होतें, त्याबाबतची रकम सॉलिसिटरच्या अशिलांच्या खात्यांत भरली गेली आणि ती तिन्हाइत इसमास द्यावी म्हणून सॉलिसिटरनें तेवढा चेक काढला. कोर्टाचा हुकूम लक्षांत घेतां ह्या ४८ पौंडांच्या चेकचे पैसे आपणांस देतां येत नाहींत असें म्हणून बँकेनें तो काढणाराकडे परत पाठवला (रिफर टु दि डॉवर). सॉलिसिटरनें बँकेवर फिर्याद केली. तिचा निकाल देतांना न्यायाधिकांनीं बँक ही तिच्या गिऱ्याइकांच्या ठेवीच्या बाबतींत ऋणको असल्यानें कोर्टाच्या हुकुमास अनुसरून चेकचे पैसे देण्याचें तिनें नाकारलें हें योग्य केलें असा अभिप्राय व्यक्त केला. सॉलिसिटरच्या अशिलाच्या खात्यास आपला हुकूम लागू नये असें कोर्टास म्हणतां येऊन अशिलांच्या पैशाचें रक्षण होऊं शकेल. परंतु प्रस्तुत प्रकरणांत तसा स्पष्ट हुकूम दिलेला नसल्यानें बँकेचें करणें कायदेशीर होतें असें न्यायाधिकांनीं ठरविलें. ह्या निकालावर अपील होऊन सॉलिसिटरच्या अशिलांच्या पैशाची सुरक्षितता आणि बँकांच्या जबाबदारीचें स्पष्टीकरण ह्या प्रश्नांची चर्चा होऊन समाधानकारक व्यवस्था घडून येईल तर तें इष्ट आहे असें मत व्यक्त करण्यांत येत आहे. नाहीं तर अशिलांचें खातें निराळें राहूनहि त्याचा कांहीं उपयोग होणार नाहीं आणि बँकांसहि आपल्या कर्तव्याच्या व जबाबदारीच्या मर्यादा स्पष्ट कळणार नाहींत, अशी परिस्थिति निर्माण झाली आहे.

वाईटांतून चांगलें निघालें

तीन वर्षांपूर्वी १९३३ मध्ये हेर हिटलरनें जर्मनीमधील कित्येक विश्वविद्यालयांन शिषकांना बढतर्फ करून त्यांस बेकार केल्याची हकीकत सर्वांस माहीत आहेच. ह्या पंडितांस त्यांचे आणीबाणीचे प्रसंगी आश्रय देण्याचे हेतूनें इंग्लंडमध्ये अकॅडेमिक असिस्टन्स कौन्सिल ह्या नांवाची संस्था निर्माण करण्यांत आली. तिनें प्रथमतः निराश्रित झालेल्या जर्मन शिषकांची संपूर्ण यादी तयार केली व वेगवेगळ्या देशांत त्यांस किती व कसा वाव मिळणें शक्य आहे, ह्याची माहिती जमा केली. मान्यता पावलेल्या हुषार शास्त्रज्ञांस आपलें संशोधन चालू ठेवतां यावें, ह्याकरितां फंड जमविण्यांत आला, त्याची रकम सुमारे सहा लक्ष रुपये भरली. त्यांतून, ब्रिटिश विश्वविद्यालयांत पाहुणे म्हणून बोलावण्यांत आलेल्या जर्मन पंडितांस तनखा देण्यांत आला. जर्मन विश्वविद्यालयांतील एकूण शिषकांपैकी एक षष्ठ्यांश म्हणजे सुमारे १,३०० शिक्षक कामावरून निघाले, त्यापैकी ७०० जणांनीं देशांतर केलें. ह्या ७०० पैकीं ३६३ शिक्षकांची कायम स्वरूपाची तरतूद करण्यांत आली असून ३२४ शिक्षकांस अद्याप हंगामी तनखा चालू आहे. अकॅडेमिक असिस्टन्स कौन्सिलचें काम कायम स्वरूपाच्या मजबूत पायावर चालू रहावें व कामाचा विस्तार होऊन संशोधनास उत्तेजन मिळावें, ह्या दृष्टीनें एक नवी सोसायटी स्थापन होणार आहे, ती असिस्टन्स कौन्सिलचेंच काम पुढें चालवून त्यास व्यापक स्वरूप देईल.

निवडक बाजारभाव

सरकारी कर्जरोखे

बँक रेट (२८ नोव्हेंबर १९३५ पासून)	३%
५% (१९४०-४३)	१११-८
५% करमाफ लोन (१९४५-५५)	१२०-३
५% (१९३९-४४) लोन	१०८-१२
४३% लांब मुदत (१९५५-६०)	११८-३
४% १९६०-७०	११३-११
३३% विंगमुदत	९८-४
३३% १९४७-५०	१०६-१५
४% १९४३	११०-११

निमसरकारी रोखे

४% पोर्ट ट्रस्ट (विंग गॅरंटी व लांब मुदत)	१०८-०
४% पोर्ट ट्रस्ट (गॅरंटी व तीन महिन्यांच्या नोटिशीनें परत फेड)	१०६-०
४% मुंबई म्युनिसिपल (लांब मुदत)	१०७-८
४% मुंबई सिटी इंप्रूव्हमेंट ट्रस्ट बॉण्ड (७०वर्षे मुदत)	१०७-०
४% म्हैसूर कर्ज (१९५३-६३)	११०-८
५% म्हैसूर (१९५५)	१२२-८

मंडळ्यांचे भाग

बँका

बँक ऑफ इंडिया (भाग १०० चा, पैकी ५० रु. भरले व १०% डिव्हिडंड)	१२९-०
बँक ऑफ बडोदा (१०० पैकी ५० रु. भरले व १०% डिव्हिडंड)	१०५-८
सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया (५० पैकी २५ रु. भरले व ६% डिव्हि.)	३२-६
इंपीरिअल बँक (५०० रु., १२% डिव्हि.)	१५३२-८
रिझर्व्ह बँक (१०० रु.)	१३०-०

रेल्वेज

दौंड-बारामती (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ५%)	१००-०
पाचोग-जामनेर (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ६%)	९६-०
अहमदाबाद-प्रांतज (५०० रु. चा भाग, डिव्हि. ९३%)	८८६-४

वीज

बॉम्बे ट्रॅम्वे (ऑर्टि. भाग ५० रु. डिव्हि. १३%)	१५७-३
कराची (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ९%)	२४१-४
पुणे इलेक्ट्रिक (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ९%)	२२३-१२
टाटा पॉवर (१,००० रु. ऑर्टि., डिव्हि. ५३%)	१४९०-०
टाटा पॉवर (१,००० रु. प्रेफरन्स, डिव्हि. ७३%)	१५२१-४

इतर

टाटा आयर्न (१५० रु. प. प्रेफरन्स डिव्हि. ६%)	१९१-४
टाटा आयर्न (१०० रु. डु. प्रेफरन्स, २२ रु. ८ आ.)	१७०-४
टाटा आयर्न (७५ रु. ऑर्टि.)	१४८-४
टाटा आयर्न (३० रु. डिफर्ड)	५२३-१२

S. B. JOSHI & Co.

ENGINEERS & CONTRACTORS

41 A, Bruce Street, Bombay | 716 Sadashiv Peth, Poona City

K. K. & Co.

Photographic Dealers
POONA.

तुम्हांस हवें, त्याच धर्तीचें

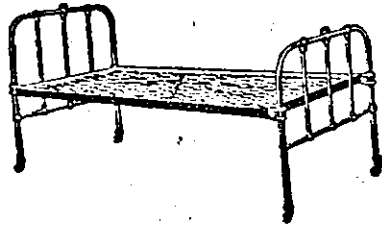
किलोस्कर पलंग, खर्च्या, टेबल, बांक, काच, शल्फ, कपाट, स्टूल, पाळपो इ. इ.

पो

ला

दी

फर्निचर

हेंच एक फर्निचर होय.
दोलदार, मजबूत, आटोपशीर.
सविस्तर माहिती मागवा.

किलोस्कर बंगु, लिभिड, किलोस्करवाडी.

पहिल्यानं सुरक्षितता

रस्त्यावरून जाताना तुम्ही सुरक्षिततेचा मार्ग पहिल्यानं पहातां. हीच गोष्ट पैसे बँकेत किंवा विम्यांत गुंतविण्यासंबंधी आहे. पहिल्यानं तुम्ही पैसांचो सुरक्षितता पहातां; नंतर वगज किंवा बोनस.

हिशेब तपासणी आणि प्रतिनिधित्व सरकारी खात्याकडे असल्यानं

दि कॉम्बे को-ऑपरेटिव्ह

इन्शुरन्स सोसायटी लि.

मध्ये आपले पैसे गुंतविल्यास कसलाच धोका नाही.

सविस्तर माहितीकरितां लिहा—

कुळकर्णी आणि कंपनी, चुनी गाल डी. बरफीवाला
चाक ऑ. ग. नायडस मॅनेजिंग डायरेक्टर.

९ बेंक हाऊस लेन, फोर्ट, मुंबई.

Notice to Contractors.

Sealed percentage tenders in Form B-1 for the following works will be received by the Under-signed on the dates noted against them upto 3 P. M. Other particulars regarding the contract etc. can be had at the Undersigned's Office during Office hours.

	Estimated cost Rs.	Date of receiving tenders.
1. Reconstructing Bridge No. 182 in mile 115/7 of Karwar Bellary Road.	43,036	7th May 1936.
2. Constructing a causeway over the Budgatti Nalla in mile 14 of Havanur Ekambi Road.	25,038	
3. Reconstructing mile 274/5 to 275/4 of the Poona Bangalore Road with 2" shelmactdam.	12,328	

2. Acceptance of the tender rests with the undersigned and no reason will be given for acceptance or rejection of any tender.

Executive Engineer's Office, } P. K. SHINDE
Dharwar, 7th April 1936. } Executive Engineer,
Dharwar Dn.

Notice to Contractors.

Sealed percentage tenders in form F-1 for the following works will be received by the under-signed on the 6th May 1936 upto 2 P. M. Other particulars regarding the contract etc., can be had at the undersigned's Office during Office hours.

	Estimated cost.
1. C. R. to Poona Bangalore Road-miles 288 to 319 and Gadag Palla Road miles 29 to 50.	Rs. 14,416
2. C. R. to Poona Bangalore Road-miles 320 to 353 and Havanur Ekambi Road miles 1 to 29/4.	Rs. 10,465
3. C. R. to Gadag Palla Road-miles 51 to 67/3 and Havanur Ekambi Road miles 29/5 to 56/5.	Rs. 5,872

2. The acceptance of the tender rests with the undersigned and no reason will be given for the acceptance or rejection of any tender.

Executive Engineer's Office, } P. K. SHINDE
Dharwar, 6th April 1936. } Executive Engineer,
Dharwar Dn.

“दुसरें मूल्यमापन जाहीर झालें”

स्थापनेपासूनच भागीदारांना ६ टक्के फायदा व विमोदारांस वाढता नफा वांटून
जुन्या व स्थिर झालेल्या कंपन्यांस कठीण असें अपूर्व यश संपादन केलेली
पहिलीच महाराष्ट्रीय विमा कंपनी:-

कॉमनवेलथ विमा कंपनी लि., पुणे.

अध्यक्ष-श्री. न. चि. केळकर, संचालक, केसरी

हयातीतील विम्यास } दुसऱ्या मूल्यमापनांत वांटलेला } हयातीनंतर विम्यास

३७॥ रु. } दर हजारी त्रैवार्षिक नफा } ४५ रु.

जास्त माहितीकरितां समक्ष भेटा अगर लिहा.

मॅनेजिंग एजन्ट्स.

“अर्थ” ग्रन्थमाला

व्यापार, उद्योगधंदे, शेती, सह-
कार, बँकिंग इत्यादि विषयांवरील
सोपी व व्यावहारिक उपयुक्ततेची
पुस्तके.

१ बँका आणि त्यांचे व्यवहार

२ रिझर्व्ह बँक

३ व्यापारी उलाढाली

वरील प्रत्येक पुस्तक लोकप्रिय
झाले आहे.

किं. १ रु. (ट. स. निराळा)

व्यवस्थापक, ‘अर्थ’ ग्रन्थमाला
पुणे २.

माधव सोमण ब्रदर्स

आम्ही स्वतः तयार केलेली लुगडी व इतर पेटांचा
माल गिऱ्हाइकांस खात्रीलायक विकतो.

हुजूरपगेसमोर, पुणे, २.

FOR
SAFETY, ECONOMY
AND
DURABILITY
Consult

V. G. & Sons

ELECTRICAL and RADIO ENGINEERS

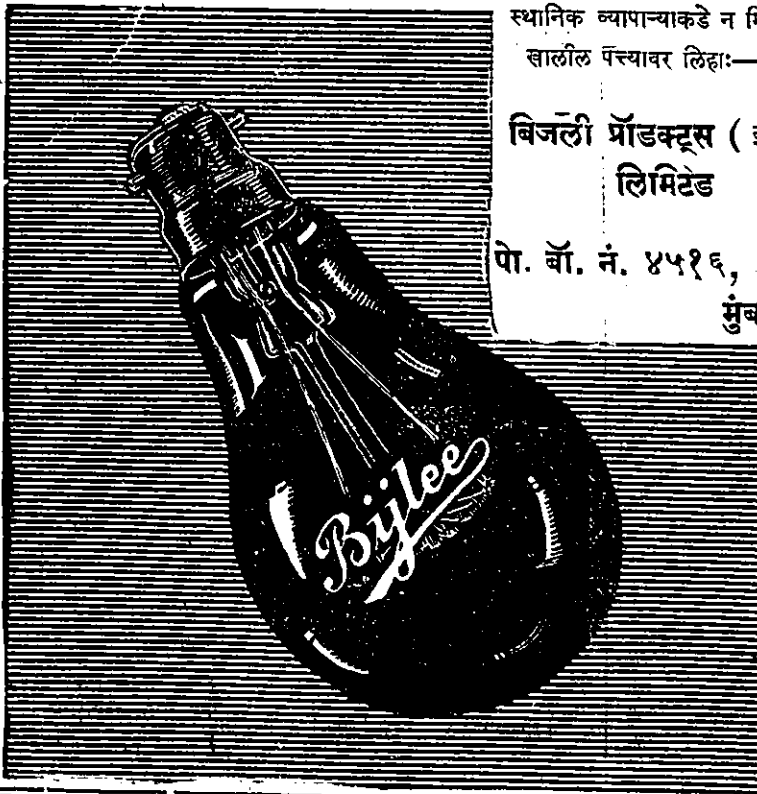
AND
LICENSED ELECTRICAL CONTRACTORS

Laxmi Road, Ganapati Chowk, POONA.

मासिक बीज खर्चात बचत पाहिजे ना ?

तर मग मुंबईत तयार झालेले

विजली दिवेच वापरा—

स्थानिक व्यापाऱ्याकडे न मिळाल्यास
खालील पत्त्यावर लिहा:—

विजली प्रॉडक्ट्स (इंडिया)
लिमिटेड

पो. बॉ. नं. ४५१६,

मुंबई नं. ८

न. वि. वडनेरकर

जव्हेरी आणि सराफ,

रविवार पेठ, सराफ

बझार, पुणे २.

आमच्याकडे सोने, चांदी व
मोत्यांचा माल खात्रीचा मिळेल.
तसेच जुन्या जिनसा योग्य भावाने
खरेदी केल्या जातील.

शुभकार्यात भेट देण्याकरितां
सोन्याचादीच्या नमुनेदार व सुबक
वस्तु मिळतील.

स्वदेशी

कापड म्हणजे काय !

(१) स्वदेशी व्यवस्था (२) स्वदेशी
सूत (३) स्वदेशी मजुरी.

या तीन गोष्टी लक्षांत ठेवल्याने
स्वदेशीविद्दल तुमची फसवणूक होणार
नाही.

हातरुमालापासून सर्व प्रकारचे
रेशमी, सुती व गरम कापड व टांचणी-
पासून सर्व प्रकारची स्टेशनरी वगैरे.

स्वदेशी माल मिळण्याचे
खात्रीचा पुण्यातील एकच ठिकाण

स्वदेशी भांडार

लक्ष्मीरोड, पुणे २.

हे पत्र पुणे, पेठ भांडुडा घ. नं. ९३६१३ आयमण छापखान्यांत रा. अनंत विनायक पटवर्धन यांनी छापिले, व
रा श्रीपाद वामन काळे, बी. ए., यांनी ‘दुर्गाधवास,’ भांडुडा, घ. नं. ९२४/१३ पुणे शहर, येथे प्रसिद्ध केले.